

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalian koulutusohjelma

NSOSTK14

2017

Emmi Valtonen

MAAHANMUUTTAJATAUSTAIS TEN LASTEN SUOMEN KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN

– menetelmäkansio 1-4-vuotiaille

Emmi Valtonen

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN LASTEN SUOMEN KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN

- menetelmäkansio 1-4-vuotiaille

Kehittämishankkeen tavoitteena oli tukea maahanmuuttajataustaisten lasten kielen kehitystä eri menetelmillä. Maahanmuuttajataustaisten lasten määrä varhaiskasvatuksessa kasvaa, ja kuntien tulee ottaa tämä huomioon tarjotakseen kaikille laadukasta ja tasa-arvoista varhaiskasvatusta. Kehittämishankkeen toimeksiantaja oli Pääskyvuoren päivähoitoyksikkö. Tämä toiminnallisen opinnäytetyön raportti kuvaa marraskuussa 2016 alkaneen ja huhtikuussa 2017 päättyneen kehittämishankkeen.

Kehittämishankkeessa syntyi kaksi tuotosta, menetelmäkansio ja kuvakortit. Menetelmäkansion tarkoitus on toimia konkreettisena apuvälineenä päiväkodin työntekijän arjessa. Se sisältää 1-4-vuotiaille lapsille suunnattuja kielen kehitystä tukevia menetelmiä, joita voi soveltaa erikokoisten lapsiryhmien käyttöön. Kansiota on tehty mahdollisimman selkeä ja helppokäyttöinen. Kuvakortit ovat kahta eri kokoa, ja niiden tarkoitus on toimia kommunikaation tukena. Käyttötarkoituksia ovat muun muassa päiväjärjestyksen, tilojen ja toiminnan jäsentäminen.

Kehittämishanke toteutettiin Pääskyvuoren päivähoitoyksikköön kuuluvan Kotkankadun päiväkodin Punatulkut-ryhmässä, jossa noin puolet 1-4-vuotiaista lapsista oli maahanmuuttajataustaisia. Kehittävinä menetelminä käytettiin dialogia, havainnointia, reflektointia sekä kokeilevaa toimintaa. Kokeilevaan toimintaan kuului muun muassa kuvakorttien ja tukiviittomien käyttöä.

ASIASANAT:

Kielen kehitys, kaksikielisyys, monikulttuurisuus, varhaiskasvatus.

Emmi Valtonen

SUPPORTING THE FINNISH LANGUAGE DEVELOPMENT OF CHILDREN FROM IMMIGRANT BACKGROUNDS

- a method folder for 1-4-year-olds

The aim of this development project was to support the development of the Finnish language of children from immigrant backgrounds by using different methods. The amount of children with immigrant backgrounds in Early Childhood Education is on the rise and municipalities should take this into consideration in order to be able to provide quality Early Childhood Education for all children. This functional thesis report describes the development project that started on November 2016 and ended on April 2017. The thesis was commissioned by the day care unit Pääskyvuori.

As a result of this project, two products were created: a folder of methods, and picture cards. The purpose of the folder is to act as an everyday tool for the staff. It includes a variety of methods aimed to support 1-4-year-old Finnish language learners. The methods included can be applied to groups of different sizes. The folder is meant to be practical and easy to use. The picture cards come in two different sizes and their aim is to offer support with communication with children. The cards can be used to depict the daily routine in a day care group.

The development project was carried out in Kotkankatu's kindergarten which belongs to the day care unit Pääskyvuori. The target group of this project was a group called Punatulkut, whose children were between the ages of 1 and 4, and half of the children had an immigrant background. Methods used in this development project were open dialogue, observation, self-reflection, and different activities. These activities included the use of the picture cards and the use of sign language.

KEYWORDS:

Language development, bilingualism, multiculturalism, early childhood education.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Kehittämishankkeen määrittely	8
2.2 Kehittämishankkeen tausta ja tarve	8
2.3 Kehittämishankkeen toimijat ja toimintaympäristö	9
3 MAAHANMUUTTAJATAUSTAISET LAPSET	11
3.1 Maahanmuuttajataustainen lapsi Suomessa	11
3.2 Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa	11
3.3 Oman äidinkielen ja kulttuurin tärkeys	13
4 LAPSEN KIELELLINEN KEHITYS	15
4.1 Kielitaidon eri osat	15
4.2 Lapsen kielen kehitys ikävuosina 0-4	15
4.3 Kaksikielisyys	19
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	21
5.1 Kehittämishankkeen eteneminen	21
5.2 Kehittämismenetelmät	25
5.3 Menetelmäkansio ja kuvakortit	29
6 ARVIOINTI JA POHDINTA	32
6.1 Arviointi	32
6.2 Pohdintaa prosessista	34
LÄHTEET	36

LIITTEET

- Liite 1. Menetelmäkansion sisällysluettelo.
- Liite 2. Päiväjärjestys.
- Liite 3. Jänis ja kilpikonna.
- Liite 4. Kolme pukkia.
- Liite 5. Esimerkki yleiskuvista.
- Liite 6. Esimerkki leikkikuvista.

Liite 7. Esimerkki tunnekuvista.

TAULUKOT

Taulukko 1. Kehittämishankkeen eteneminen

24

1 JOHDANTO

Kehittämishankkeeni on maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukeminen. Opinnäytetyöni on toiminnallinen, ja siihen kuuluu kaksi tuotosta: menetelmäkansio ja kuvakortit. Olen edellisissä harjoitteluissani sekä työelämässä tutustunut monikulttuuriseen työhön ja kokenut sen erittäin kiinnostavana. Kehittämishankkeen aihe on myös ajankohtainen, sillä Suomi on monikulttuuristuva maa ja yhä useampi päiväkotiiin tuleva lapsi puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea. Koko ajan tarvitaan enemmän tietoa siitä, miten kaksikielistyvä lapsi ottaa ympäröivän maailman haltuun uudella kielellä. (Korpilahti 2007, 26.)

Työskennellessäni päiväkodeissa joissa maahanmuuttajataustaisia lapsia oli vain muutama, törmäsin usein henkilöstön huoliin ja pohdintaan siitä, miten lasten suomen kielen kehitystä ja sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan pystytään parhaiten tukemaan. Tutustuessani ammattikirjallisuuteen huomasin, että puheen ja kielen kehityksestä oli useita teoksia, mutta erityisesti maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen kehityksen tukemisesta ei. Kielen kehitystä ja varhaislapsuudessa esiintyviä kielihäiriöitä käsittelevistä kirjoista löytyi mahdollisesti yksi kappale, jossa aihetta käytiin tiivistetysti läpi. Valtaosaa materiaalista pystyi kuitenkin soveltamaan kehittämishankkeessa, sillä kielen kehityksen vaiheet ovat samat kielestä riippumatta.

Marraskuussa 2016 aloittamani opinnäytetyön toimeksiantaja on Turun kaupungin Pääskyvuoren päivähoitoyksikkö. Yksikköön kuuluu kaksi päiväkotia, joista toinen on Kotkankadulla ja toinen Keltasirkunpolulla. Kehittämishanke on suunnattu erityisesti Kotkankadun Punatulkut-ryhmälle, jossa suoritin myös syventävien ammattiopintojen harjoittelun. Punatulkut on 12-paikkainen alle 3-vuotiaiden ryhmä, jossa toimikaudella 2016-2017 noin puolet lapsista oli maahanmuuttajataustaisia. Toimeksiantosopimusta tehdessämme päiväkodin johtaja kertoi, että päiväkotiiin on vasta viimeisen vuoden aikana tullut enemmän maahanmuuttajataustaisia lapsia, joten kehittämishanke sopii heidän päiväkotiinsa hyvin.

Punatulkkujen ryhmälle muodostui kaksi tuotosta, menetelmäkansio ja kuvakortit. Menetelmäkansio on suunnattu työntekijöille, ja se sisältää erilaisia kielen kehitystä tukevia työmenetelmiä. Kansion on tarkoitus toimia konkreettisenä apuvälineenä päiväkotiympäristössä. Päiväkodin johtaja toivoi, että suuntaisin tämän produktin erityisesti pienille lapsille. Valitsin materiaalit sen perusteella, että ne sopivat 1-4-

vuotiaille lapsille, eli sen ikäisille joita Punatulkuissa harjoitteluni aikana oli. Johtajan toiveena oli myös, että menetelmäkansio olisi hyvin konkreettinen ja innostava, jotta sitä olisi helppo ja hauska käyttää.

Raportti etenee kehittämistehtävän määrittelystä teoriapohjaan, jossa käsittelen monikulttuurista varhaiskasvatusta sekä maahanmuuttajataustaisen lapsen oman äidinkielen sekä kulttuurin tärkeyttä. Avaan kehittämishankkeelle olennaisia käsitteitä. Teoria jatkuu kielitaidon määrittelyllä ja kielen kehityksen vaiheilla sekä kaksikielisyyden määrittelyllä. Kerron hankkeen etenemisestä ja kehittämishankkeessa käyttämäni menetelmistä ja niiden kautta syntyneistä tuotoksista. Tuotokset ovat konkreettisia leikkejä ja esimerkkejä sisältävä menetelmäkansio ja kuvakortit.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kehittämishankkeen määrittely

Halusin tehdä opinnäytetyöstäni toiminnallisen työn, johon kuuluu tavallisesti jonkinlaisen tapahtuman tai tuotteen kehittäminen ja toteuttaminen. Tällainen kehittämishanke koostuu kirjallisesta raporttiosasta ja produktista eli kehitettävästä tuotoksesta. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2016; Hakala 2004, 28-29.)

Toimeksiantajani on Pääskylvuoren päivähoitoyksikön Kotkankadun päiväkot. Suoritin harjoitteluni 1-4-vuotiaiden Punatulkut-ryhmässä. Kehittämishanke on maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukeminen. Tuotokseksi lähdin suunnittelemaan pienille lapsille suunnattua menetelmäkansiota Punatulkujen lasten tarpeiden perusteella. Menetelmäkansio sisältää materiaalia, joka tukee maahanmuuttajataustaisen lapsen kielellistä kehitystä ja toimii konkreettisena työvälineenä päiväkodin arjessa. Kansiossa on myös teoriaa tukemassa ja avaamassa erilaisten työmenetelmien tärkeyttä ja toimivuutta.

Menetelmäkansio on päiväkodin johtajan pyynnöstä suunnattu 1-4-vuotiaille lapsille. Sisällytin siihen lapsia innostavaa ja mahdollisimman konkreettista materiaalia. Tein menetelmäkansion lisäksi myös kuvakortit ryhmän tarpeiden pohjalta. Kokeilin osaa materiaaleista käytännössä syventävän harjoitteluni aikana. Tavoitteena oli tukea etenkin maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen kehitystä toiminnallisilla tavoilla. Toiminnallisella työskentelyllä tarkoitetaan lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen tukemista, joka innostaa lasta. Tällainen työskentely virittää tunneyhteyteen, ja antaa lapselle keinoja ilmaista omia ajatuksia ja tunteita. Toiminnallisuus ja yhdessä tekeminen edistää lapsia ilmaisemaan itseään heille luontaisella tavalla. Asioiden näkyväksi tekeminen ja visualisoiminen auttaa lasta tulemaan paremmin tietoiseksi omista ajatuksistaan ja tunteistaan. (Pesäpuu ry 2010.)

2.2 Kehittämishankkeen tausta ja tarve

Toimintakaudella 2016-2017 Kotkankadun päiväkodin Punatulkut-ryhmässä oli 14 lasta, joista noin puolet oli maahanmuuttajataustaisia. Päiväkodin johtaja kertoi tavatessamme, että toiminnallinen opinnäytetyöni sopii hyvin heidän yksikköönsä, sillä Punatulkuissa oli

ensimmäistä kertaa näin paljon maahanmuuttajataustaisia lapsia. Kotkankadun päiväkotia on aivan Varissuon kupeessa, mutta kuuluu kuitenkin Pääskyvuoreen. Päiväkodissa ei ole aikaisemmin ollut näin paljon maahanmuuttajataustaisia lapsia, vaikka Varissuolla yli 40% asukkaista on muunkielisiä (Rasinkangas 2014, 1).

Kieli on yhteydessä koko lapsen kehitykseen, ja sillä on erittäin tärkeä rooli uuden oppimisessa. Ihminen hankkii tietoa ja varastoi ne kielen välityksellä muistiin. Lapsen kieli kehittyy jatkuvasti ja se on yhteydessä puheen kehitykseen, mutta kielenkäyttö on myös ajattelua ja tunteiden ilmaisua, sosiaalista vuorovaikutusta ja toiminnan ilmaisemista. (Nurmilaakso 2011, 31.)

Aiempien harjoitteluideni ja ajankohtaisen ammattikirjallisuuden kautta sain kuvan siitä, että Turun kaupungilla on tarvetta maahanmuuttajataustaisille lapsille suunnattuun kielellistä kehitystä tukevaan materiaaliin. Maahanmuuttajien määrä Turussa on kasvanut, ja se näkyy myös mahaanmuuttajataustaisten lasten määrässä varhaiskasvatuksen piirissä. (Tilastokeskus 2017.)

2.3 Kehittämishankkeen toimijat ja toimintaympäristö

Punatulkut-ryhmässä työskentelee yksi lastentarhanopettaja sekä kaksi lastenhoitajaa. Välillä pukeutumistilanteissa apuna on laitoshuoltaja. Punatulkut on jaettu kahteen pienryhmään, joiden kokoonpano hieman vaihtelee toiminnan ja kokonaislapsimäärän mukaan. Jos kaikki lapset ovat paikalla, ryhmät ovat melkein samankokoiset. Pienryhmillä ei ole kiinteitä ohjaajia, vaan ne vaihtuvat työvuorojen mukaan.

Ohjattuja toimintatuokioita ja aamupiirejä on mahdollisuus pitää erillisessä huoneessa, jolloin tilanteen saa rauhoitettua. Aamupiirien pitäminen tapahtuu leikkihuoneessa, joten otin tavakseni kerätä lelut mahdollisimman siististi pois lattialta, jolloin lasten huomio ei kiinnittyisi aamupiiriin sijasta niihin. Huoneiden ovet saa suljettua, jolloin toisen pienryhmän äänet häiritsevät lasten keskittymiskykyä vähemmän.

Kehittämishanketta toteutettiin Punatulkkujen työntekijöiden ja muun päiväkodin henkilöstön kanssa. Haastattelin myös konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Toteutin kielen kehitystä tukevia tuokioitani aamupiireinä, jolloin paikalla oli 2-4-vuotiaita lapsia, ja heitä oli yleensä enintään kahdeksan. Näiden tuokioiden aikana lapsia oli helppo havainnoida. Keskitin eri menetelmien, kuten kuvakorttien, käyttämisen juuri ryhmän vanhempiin lapsiin. Vauvojen kanssa pyrin myös luomaan

kielen kehitystä tukevia toimintatapoja, kuten oman ja vauvan tekemisen sanoittamista ja perushoidollisissa tilanteissa loruttelua ja asioiden nimeämistä. Käytin kehittämishankkeen aikana tukiviittomia valikoidusti tiettyjen lasten kanssa iästä riippumatta, etenkin ruokailutilanteissa.

3 MAAHANMUUTTAJATAUSTAISET LAPSET

3.1 Maahanmuuttajataustainen lapsi Suomessa

Suomen perinteisiin kielivähemmistöihin kuuluvat ruotsin- ja saamenkieliset. Maahanmuuttajat, pakolaiset ja paluumuuttajat ovat kuitenkin synnyttäneet Suomeen uusia kielellisiä vähemmistöjä. Suomessa asuu nykyään myös entistä enemmän perheitä, joissa vanhemmat puhuvat keskenään eri kieltä. Näissä perheissä lapset kuulevat syntymästään asti kahta tai jopa kolmea eri kieltä. (Alijoki 1998, 31.)

Opetushallituksen mukaan maahanmuuttajalla tarkoitetaan maasta toiseen muuttanutta henkilöä tai Suomessa syntyneitä maahanmuuttajataustaisia lapsia. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 86.) Kehittämishankkeessa tarkoitetaan maahanmuuttajataustaisilla lapsilla sekä Suomeen muualta muuttaneita että Suomessa maahanmuuttajavanhemmille syntyneitä lapsia, joiden ensikieli on joku muu kuin suomi.

Vuonna 2015 Suomessa syntyneitä eli niin sanotusti toisen polven maahanmuuttajataustaisia oli 65 prosenttia kaikista ulkomaalaistaustaisista lapsista. Turussa koko väestön ulkomailla syntyneiden osuus oli 9.5 %, joka tarkoittaa 17 601 asukasta. (Tilastokeskus 2015; Tilastokeskus 2016.)

3.2 Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa

Suomalainen varhaiskasvatus perustuu Yhdistyneitten Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimukseen. Sopimuksen pääkohtia ovat lapsen oikeus huolenpitoon, tasa-arvoiseen kohteluun ja hyvään elämään. Yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on jokaisen yksilön kielellisen ja kulttuurisen taustan ymmärtäminen ja kunnioittaminen. (Varhaiskasvatuslaki 1973/36; Halme & Vataja 2011, 9.) Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä, mutta myös yhteisön ja ympäristön kulttuurista ja kielellistä monimuotoisuutta. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulee olla tietoa eri kulttuureista ja taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta. (Opetushallitus 2016, 30.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee myös ymmärtää, että kielellä on keskeinen merkitys lapsen kehityksessä, identiteetin muodostamisessa ja yhteiskuntaan

kuulumisessa. Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa ollaan tietoisia siitä, että kielet ovat jatkuvasti läsnä kaikkialla. Lasten kehitystä kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa tuetaan tekemällä monikielisyys näkyväksi. Lasta tulee rohkaista käyttämään kieltä monipuolisesti. (Opetushallitus 2016, 30.)

Monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että vanhempien ja henkilöstön välillä vallitsee luottamus, ja että molemmat osapuolet ovat sitoutuneet yhteistyöhön. Avoimen keskustelun kautta vanhemmille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista ja periaatteista, ja vanhemmat voidaan kutsua tutustumaan varhaiskasvatuksen arkeen ja toimintatapoihin. Vuorovaikutus erilaisista kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kanssa vaatii henkilöstöltä oman ja muiden kulttuuritaustojen ymmärtämistä ja kunnioittamista. Keskustelut voidaan käydä tulkin välityksellä, jos vanhempien kielitaito on puutteellinen. (Turun varhaiskasvatussuunnitelma 2013, 35; Opetushallitus 2016, 23.)

Varhaiskasvatuksessa lapsen kielen kehitystä on hyvä seurata tarkkaan. Havainnoimalla lasta luonnollisissa tilanteissa saattaa saada paremman käsityksen hänen kielitaidoistaan kuin testaamalla yksittäisten sanojen ja käsitteiden hallintaa. Lapsen selviytyminen tilanteista jolloin kielitaito ei riitä, tai oma tyytyväisyys vuorovaikutukseen ja taidot keskustelutilanteissa merkitsevät paljon. Tietoa lapsen kielitaidoista saa myös keskustelemalla vanhempien ja muiden työntekijöiden kanssa. Joissakin kunnissa on myös erityisesti suunniteltuja arviointilomakkeita maahanmuuttajataustaisen lapsen kielen kehityksen arvioimiseen ja seurantaan. Arvioinnin tekee vaativaksi se, että maahanmuuttajataustaiset lapset ovat heterogeeninen ryhmä, eikä varhaiskasvattajalla välttämättä ole tietoa lapsen äidinkielen ominaispiirteistä, jotka vaikuttavat suomen kielen oppimiseen. Kaksikielisen lapsen kielitaitoa olisikin tärkeä havainnoida molemmilla hänen puhumillaan kielillä ja ottaa huomioon kumpi kielistä on paremmin hallittu. (Adenius-Jokivuori 2004, 210; Korpilahti 2007, 32; Halme & Vataja 2011, 34.)

Kun monikielinen lapsi aloittaa päivähoidon uudessa kielikulttuurissa ja huomaa, ettei hänen kieltään ymmärretä, hän saattaa lopettaa puhumisen. Tämä on tavallista varsinkin 3-8-vuotiailla, joilla puhumattomuuden vaihe kestää yleisimmin alle puoli vuotta. Pienillä lapsilla vaihe voi olla hieman pidempi. Puhumattoman jakson jälkeen lapsi alkaa usein omaksua kieltä toistamalla sanoja ja harjoittelemalla niitä hiljaa mielessään ennen kommunikointia muiden kanssa. (Ahonen, Määttä, Meronen & Lyytinen 2014, 83.)

Tukea tarvitsevaa lasta voidaan varhaiskasvatuksessa tukea monin erilaisin keinoin. Tuki voi sisältää esimerkiksi pedagogisia järjestelyjä, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoivaa tai jaksottaista tukea, tulkitsemis- ja avustamispalveluja tai apuvälineiden käyttöä. Tukeen voi kuulua myös kielen kehityksen tukeminen kuvien tai tukiviittomien avulla etenkin maahanmuuttajataustaisen lapsen kohdalla. Näitä tukivälineitä voi käyttää ilman että lapsella on diagnoosia tuen tarpeesta. Mitä aikaisemmin lapsen kommunikointitaitojen tukeminen aloitetaan, sitä parempia tuloksia saadaan. (Saarinen 2013, 9; Opetushallitus 2016, 54.)

Lapsi voi saada tukea suomen kielen opetteluunsa myös konsultoivilta lastentarhanopettajilta, jotka on resursoitu tehostetun suomen kielen opettamiseen. He tekevät yhteistyötä muiden konsultoitujen varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja koulujen S2-opettajien kanssa. He konsultoivat varhaiskasvatuksen kenttää ja käyvät pitämässä pienryhmäopetusta päiväkodeissa, joissa on paljon muunkielisiä lapsia. (Turun varhaiskasvatussuunnitelma 2013, 34.) S2-opetus on tavoitteellista suomen kielen opetusta, jonka lähtökohtia ovat leikki, lapsilähtöisyys ja toiminnallisuus. Se tulee nähdä kaikkeen muuhun varhaiskasvatukseen tiiviisti kytkeytyvänä, eikä irrallisena osana. Päiväkodin johtajalla on vastuu opetuksen toteutumisesta. (Halme & Vataja 2011, 24-25.)

3.3 Oman äidinkielen ja kulttuurin tärkeys

Maahanmuuttajataustaisen lapsen kotoutumisen prosessi alkaa usein varhaiskasvatuksessa. Kotouttamisella tarkoitetaan sitä, että lapsi alkaa hankkia suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja. (Kivijärvi 2011, 248.) Kasvatuksessa on pyrittävä siihen, että lapsi ei koe olevansa kahden kulttuurin välissä. Varhaiskasvatuksen tulee tukea lapsen kulttuuri-identiteetin kehittymistä, jotta lapsi tulee tietoiseksi omasta etnisestä kulttuuriperinnöstään ja oppii arvostamaan sitä. Lapsen on saatava kokea, että hänen kulttuurinsa ja kielensä ovat päiväkodissa arvostettuja niin kuin hän itsekkin. Lapsen ja perheen kulttuuriperinteen jatkumista tuetaan vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välisellä yhteistyöllä. Vanhempien merkitys lapsen äidinkielen kehitykseen ja kulttuuri-identiteetin muotoutumiseen on korvaamaton. Siksi kasvua kahteen kulttuuriin helpottaa myös vanhempien myönteinen suhtautuminen omaan kulttuuriinsa ja halu siirtää se lapselle estämättä häntä kuitenkaan sopeutumasta

uuteen kulttuuriin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 25-29; Halme 2011, 11; Opetushallitus 2016, 47.)

Toimivan kaksikielisyyden mahdollistaminen on myös kotoutumisprosessin avainasioita. Suomessa jokaisella on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa äidinkieltään. Etenkin lapselle äidinkieli on tunne- ja ajattelukieli. Se on osa ihmisen persoonaa ja sen avulla ollaan yhteydessä toisiin ihmisiin. Kieli on ikään kuin väline, jonka avulla lapsi oppii uusia asioita ja jäsentää ympäristöään. Kieli vaikuttaa merkittävästi lapsen itsetuntoon ja identiteettiin. Vanhempia kannustetaan tukemaan lapsen äidinkieltä kotona, ja varhaiskasvatuksen tehtävänä katsotaan olevan suomen kielen taidon kehittäminen ja siten kaksikielisyyden toimiva saavuttaminen. On ensisijaisen tärkeää, että lapsi oppii äidinkieltään lisäksi myös elinympäristössään käytettävän kielen. (Suomen perustuslaki; Hassinen 2005, 134; Halme & Vataja 2011, 16.)

Äidinkielen oppiminen on pohja toisen kielen oppimiselle. Varhaiskasvattajan kannattaa keskustella vanhempien kanssa ja painottaa, että äidinkielen puhuminen lapselle on hyvin tärkeää, eikä se haittaa suomen kielen oppimista. Joskus maahanmuuttajaperheille saattaa syntyä käsitys, että oman kielen puhuminen hidastaa suomen kielen oppimista. Vanhempien on hyvä tietää, että asia on juuri päinvastoin. (Adenius-Jokivuori 2004, 208.) Vanhempia voidaan ohjata esimerkiksi lainaamaan kirjastosta kirjoja tai äänitteitä omalla äidinkielellään. Päiväkoti taas voi lainata päiväkodin suomenkielisiä kirjoja perheelle kotiin, jolloin vanhemmat voivat kertoa kirjan kuvista lapsen äidinkielellä. Kirjastosta voi löytyä samoja kirjoja sekä suomen kielellä että lapsen äidinkielellä. Kodin ja päiväkodin välillä kulkeva reissuvihko on myös yksi tapa tukea lapsen kielen kehitystä. Sinne voidaan kerätä kuvia ja sanoja, joita lapsi on oppinut suomeksi. Vanhemmat voivat kotona opetella lapsen kanssa samoja sanoja omalla äidinkielellään. (Halme & Vataja 2011, 16-17.)

Jos päiväkodissa on samaa kieltä puhuvia maahanmuuttajataustaisia lapsia, heitä tulee rohkaista puhumaan keskenään heidän äidinkielellään. Jos joku lapsista on ollut päiväkodissa kauemmin, hän voi neuvoa vasta päiväkotiin tullutta lasta. Suomenkieliset lapset hyötyvät kuullessaan ympäristössä puhuttavan muita kieliä, ja saavat tietoisuuden muista kielistä. Päiväkotiin voidaan lainata lapsen äidinkielellä puhuttuja satukasetteja. Varsinkin juuri päiväkotiin saapunutta lasta voi helpottaa oman äidinkielen kuuleminen, tuli se sitten päiväkotikaverilta tai satukasetilta. (Halme & Vataja 2011, 18.)

4 LAPSEN KIELELLINEN KEHITYS

4.1 Kielitaidon eri osat

Kielitaito jaetaan usein neljään osaan: puhumiseen, puheen ymmärtämiseen, lukemiseen ja kirjoittamiseen. Kun tähän lisätään vielä viides osa, rakenteet ja sanasto, voidaan puhua kämmenmallista. Kielitaidon kämmenmalli sopii käytännön opetuksen taustaksi – suomen kielen opetuksen tulee varhaiskasvatuksessa suuntautua kaikille näille kielitaidon alueille. (Halme & Vataja 2011, 20.)

Suomen kieli on fonologiselta rakenteeltaan eli äänneopiltaan selkeä kieli. Sanat siis äännetään usein niin kuin ne kirjoitetaan. Suomen morfologinen rakenne taas on vaikea, sillä kielioppi on monimuotoinen ja taivutusmuotojen määrä on suuri. Suomen kielessä muun muassa sijapäätteet ja monikon tunnukset liitetään kantasanan perään, jolloin sanoista tulee kovin pitkiä. Tämän lisäksi sanavartalot muuttuvat taivutusten myötä, jolloin äänneet voivat vaihtua ja kirjaimia voi jäädä pois tai ne voivat kahdentua. Jotta lapsi pystyy muotoilemaan asiansa ja tulemaan ymmärretyksi, hänen on hallittava kielen eri rakennetasoja. (Lyytinen 2014, 52.)

Niin sanotun ”täydellisen” kielitaidon sijaan kieltä voi kuitenkin tarkastella yhteisöllisenä toimintana, joka opitaan vuorovaikutuksen ja osallisuuden avulla. Varhaiskasvatuksen kielikasvatuksen tavoitteena on auttaa lasta saavuttamaan toiminnallinen kaksikielisyys, jolloin lapsi osaa sekä äidinkieltään että toista kieltä riittävästi omiin tarkoituksiinsa. Varhaiskasvatuspalveluissa suuri osa erityisen tuen tarpeesta liittyy juurikin kielelliseen kehittymiseen. Ongelmat kielen ja puheen alueella ennakoivat usein hankaluuksia sosiaalisella alueella. Lapselle ominaisin oppimistavoin voidaan välttää suurimmat karikot kielen kehityksen alueella. (Halme 2011, 90-92.)

4.2 Lapsen kielen kehitys ikävuosina 0-4

Lapsella on synnynnäinen kyky oppia kieltä. Jo kohdussa lapsi erottelee ympäristönsä ääniä, ja heti syntyessään lapsi on valmis sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Vauvat havaitsevat ympäristöstään erityisen herkästi ihmisääniä. Kahden kuukauden ikäisenä lapsi osaa jo jäljitellä kasvonilmeitä ja joitain yksinkertaisia ääntelyitä. Hän käyttää

katsetta, hymyä, liikettä sekä ääntelyä toisen ihmisen kanssa vuorovaikuttaessaan. (Sarmavuori 1982, 88; Tolonen 2001, 164-166; Hakamo 2011, 13; Laakso 2014, 25.)

Lapsi omaksuu suurimman osan ensimmäisistä sanoistaan jaetuissa vuorovaikutussuhteissa toisen ihmisen kanssa. Ensimmäisen puolen vuoden aikana hoitajan ja lapsen välinen fyysinen kontakti toimii kommunikaationa. Kontaktileikit kuten kuurupiilo ja hellittely ovat tärkeitä kommunikaatiotaitojen kehittymisen kannalta. Leikit ovat usein lyhyitä juonellisia tarinoita, joissa yhdistyy toiminta ja kieli. Lapsen on helppo oppia ennakoimaan mitä seuraavaksi tapahtuu ja osallistua aktiivisesti leikkiin, kun leikissä on jännitteitä ja rytmiä, joita käytetään toistuvasti. Noin puolivuotiaana lapsen ääntelystä alkaa erottua toistuvia tavuja. Niitä yhdistämällä lapsen jokeltelu voi ajoittain muistuttaa oikeita sanoja. Jokeltelu on tärkeä perusta myöhemmälle kielen oppimiselle. Vanhempien ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laatu ja määrä vaikuttaa lapsen ääntelyaktiivisuuteen. (Tolonen 2001, 166 & 171; Hakamo 2011, 13; Lyytinen 2014, 54.)

Vanhemman ja lapsen välinen hoivasuhde ja siihen sisältyvä vuorovaikutus vaihtelee eri kulttuurien välillä. Länsimaisissa kulttuureissa hoivasuhteeseen kuuluu tavallisesti runsaasti katsekontaktia, kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta, vauvalle juttelua ja vauvan virittämistä sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Tällainen vuorovaikutus tukee lapsen kommunikointia ja varhaista ääntelyä. Myös lapsen yksilöllinen minä-tunne rakentuu tällaisen vuorovaikutuksen kautta. (Laakso 2014, 28.)

Noin yhdeksän kuukauden iässä lapsi osoittaa ensimmäiset merkit kyvystä yhteisen huomion jakamiseen eli jaettuun huomioon. Tällöin lapsi kiinnittää huomiota yhtä aikaa sekä ihmiseen että kohteeseen. Lapsi pyrkii kiinnittämään aikuisen huomion esimerkiksi kädessään olevaan leluun katsomalla vuoroin lelua ja vuoroin aikuista, mahdollisesti äännellen tai hymyillen samanaikaisesti. Myös aikuinen kiinnittää lapsen huomiota kohteeseen eri tavoilla, kuten kielellisesti, äännelemällä ja liikuttelemalla esinettä. (Tolonen 2001, 167-169.)

Ensimmäisen ikävuoden aikana lapsi jäljittelee ääntelyä ja toistelee aikuisen käyttämiä sanoja ja tuottaa yleensä myös ensimmäiset sanansa. Ensimmäisen ikävuoden lopulla kielestä tulee koko ajan tärkeämpi kommunikaatioväline, mutta tarkoitus välittyy edelleen pääsääntöisesti ilmeiden ja eleiden avulla. Jaettu huomio perustuu tässä vaiheessa näköaistiin, joten lapsi osoittaa esineitä ja ojentaa niitä aikuiselle kiinnittääkseen tämän huomion. Lapsi käyttää myös sanoja, ja aikuisen tehtävänä on tukea kielen kehitystä toistamalla ja jäsentämällä lasten havaintoja ja tunteita ääneen. Tässä auttaa kuvien ja

kirjojen katselu sekä loruilu ja laulaminen. (Tolonen 2001, 167-169; Laakso 2014, 34; Hakamo 2011, 14.)

Puolitoistavuotiaana lapsi on siirtymässä aktiivisen kielen omaksumisen vaiheeseen. Lapsi alkaa yhä enemmän jäljitellä toisen ihmisen puhetta ja toimintaa. Tämä vaihe on merkityksellinen erityisesti puheen oppimisen kannalta. Lapsi ymmärtää kieltä hyvin tässä vaiheessa, vaikkei itse tuottaisikaan aktiivisesti puhetta. Hän voi tuoda esimerkiksi kirjoja luettavaksi yhä uudelleen ja uudelleen. Aikuisen on tärkeää sanoittaa omaa ja lapsen toimintaa. Koska lapsi havainnoi kieltä ja toimintaa samanaikaisesti, voidaan olettaa että tämä yhdistely auttaa häntä ymmärtämään kielellisiä käsitteitä paremmin. Hoidolliset tilanteet tarjoavat tällaiselle vuorovaikutukselle mainiot puitteet. (Tolonen 2001, 168-171.)

Tarkoituksellinen kommunikaatio kehittyy toisen ikävuoden aikana, ja jäljittelystä tulee oppimisen päämuoto. Tällöin aikuisen on tärkeä muistaa toimia lähikehityksen vyöhykkeellä, sillä lapsi osaa jäljitellä myös sellaisia toimintoja joista hän ei vielä itsenäisesti suoriudu. Psykologi ja kulttuurihistoriallisen teorian perustaja Lev Vygotskin mukaan lähikehityksen vyöhykkeellä osapuolet eivät ole tiedoiltaan ja taidoiltaan samanvertaisia, joten toinen osapuoli oppii toiselta sellaista, mitä hän ei yksin kykenisi oppimaan. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 175.) Lapsen puhe on sidoksissa ympäröiviin asioihin ja tilanteisiin, ja alussa sanat ovat verbejä ja substantiiveja. Vähitellen puhe muuttuu kuvailevammaksi ja lapsi oppii uusia taivutusmuotoja sekä tuottamaan pidempiä lauseita. (Tolonen 2001, 168-169; Hakamo 2011, 14.) Toisen ikävuoden lopulla lapsen puhe muuttuu enemmän aikuisten kommunikaatiota muistuttavaksi lauseiden vaihtamiseksi. Aikuisen tarvitsee edelleen vahvistaa lapsen kielellisiä ilmauksia joko korjaamalla ilmausta kieliopillisesti oikeaan muotoon tai laajentamalla sen sisältöä. (Tolonen 2001, 172.)

Kolmantena ikävuotena lapsen puhe on melkein täysin ymmärrettävää. Joistakin sanoista voi puuttua äänteitä, mutta lapsi osaa kuvailla tekemistä, esineiden ominaisuuksia sekä taivuttaa eri sanaluokkien sanoja. Kolmevuotias oppii käyttämään omaa äidinkieltään melko virheettömästi. Hän keskittyy myös paremmin aikuisen kielenkäyttöön ja päättelee sekä luo itse kieliooppia kuulemastaan. Kolmevuotias nauttii loruista ja riimeistä sekä tarinoista, joissa on paljon toistoa. Hän pystyy palauttamaan mieleensä menneitä tapahtumia ja kuvailemaan niitä. (Bruun 1981, 84; Hakamo 2011, 14-15; MLL 2017.) Kolmevuotiaan käyttäessä kieltä omiin tarkoituksiinsa hän voi testata aikuista esimerkiksi kirosanoilla. Koska lapsi on alkanut ymmärtää kielen mahtia, häntä

kannattaa rohkaista kertomaan omia tarinoitaan. Yleensä kolmevuotiaalla on hallussaan melkein tuhat sanaa, ja hän ymmärtää niitä vielä enemmän. (Heikkilä-Halttunen 2015, 36.)

Neljävuotiaan kerrontataidot ovat jo kehittyneet, vaikka lapsen kuvaamat tapahtumat eivät välttämättä ole loogisessa järjestyksessä ja päätapahtumia saattaa jäädä mainitsematta. Neljävuotias lapsi osaa kuitenkin sisällyttää tarinaansa erilaisia rakenteita, kuten henkilöitä, ajan ja paikan sekä jonkin toimintatilanteen. (Suvanto & Mäkinen 2011, 72.) Neljävuotiaan puheessa alkaa esiintyä eri sanaluokan sanoja samassa suhteessa kuin aikuisen arkipuheessa. Tässä iässä lapsi on vähitellen omaksunut lauseiden rakentamisen ja sanojen taivuttamisen perussäännöt. Kolme-neljävuotiaat käyttävät puheessaan myös paljon kielto-, käsky- ja kysymyslauseita. (Lyytinen 2014, 57.)

Lapsilla voi olla suuria yksilöllisiä eroja puheen tuottamisessa, sillä puhuminen on yksilöllinen ominaisuus jota ei voi erottaa ihmisen persoonallisuudesta. Kieli ei aina kehity yleisen järjestyksen tai aikataulun mukaan. Lapsista löytyy erilaisia puhujia, kuten toteavat puhujat, jotka käyttävät kieltä harkiten. Vaikenevat taas usein ymmärtävät puhetta hyvin ja ovat toiminnallisesti lahjakkaita, ja expressiiviset nauttivat puheen melodisesta tuottamisesta. (Tolonen 2001, 173.) Lapset eroavat toisistaan myös synnynnäisistä tai mahdollisesti perinnöllisistä syistä kielellisen tietoisuuden ja äännetietoisuuden perusteella. Lapset voivat esimerkiksi oppia eri aikoihin kuulemaan millä äänteellä sana alkaa tai loppuu, tai kääntämään tavuja ja leikkimään sanoilla. Lukemaan oppimisen helppouden tai vaikeuden ennakoijina kielellinen tietoisuus ja äännetietoisuus ovat merkittäviä. (Korhonen 2004, 53.) Jos lapsen kielen kehityksestä ollaan huolissaan, sitä tukevat toimenpiteet kannattaa ottaa käyttöön välittömästi. Niistä ei ole haittaa, vaikka myöhemmin selviäisi että syytä huoleen ei ollutkaan - kunhan tukitoimet toteutetaan lasta innostavalla tavalla. (Adenius-Jokivuori 2004, 197.)

Lapsi oppii hyvin uusia käsitteitä liikkeessaan, havainnoidessaan ja toimiessaan. Kieli on sidoksissa toimintaan ja on aikuisen tehtävä sanoittaa tätä toimintaa, laajentaa lapsen käsitevarastoa ja antaa mallia kielen käyttämisestä eri tilanteissa. Kielen kehityksen kannalta hyviä työmenetelmiä ovat muun muassa musiikki sekä lorut ja riimit. Niiden avulla harjoitellaan puhemotoriikkaa ja luodaan pohjaa kielellisen tietoisuuden taidoille. Satujen, kirjojen ja kuvista kertomisen avulla on myös hyvä harjoittaa kieltä. Lapsi, jolla on ongelmia kielellisen kehityksen alueella, ei kuitenkaan aina innostu lukuhetkestä. Aikuisen haasteena onkin saada lapsi innostumaan kielestä ja pysähtymään hetkeksi

tarinan ääreen. Pöytä- ja nukketatteri voivat tarjota lapselle luonnollisimman tavan osallistua tarinahetkeen. (Adenius-Jokivuori 2004, 202-203.)

4.3 Kaksikielisyys

Lapsi voidaan määritellä kaksikieliseksi kun hän käyttää kahta kieltä kommunikoidakseen. Aktiivisesti kaksikielisen lapsi osaa molempien kielten kieliopin ja osaa rakentaa uusia lauseita molemmilla, vaikka toinen kieli olisikin hallitsevampi kuin toinen. Kielet saattavat olla usein epätasapainossa, jolloin toinen kieli on hallitsevampi eli dominoivampi kuin toinen. Hallitsevampi kieli saattaa muuttua koska tahansa uusien kokemusten ja tarpeiden myötä. Kaksikielisen puhujan kielistä usein vain toinen on samalla tasolla kuin yksikielisen puhujan käyttämä kieli. (Zurer Pearson 2012, 380.)

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on toiminnallinen kaksikielisyys. Se tarkoittaa sitä, että lapsi pystyy ymmärtämään, ajattelemaan ja puhumaan kahdella kielellä ja vaihtamaan näitä kieliä, vaikka taidot eivät olisi samalla tasolla. Toinen kieli on tarkoitus oppia äidinkielen rinnalle eikä sitä korvaamaan. Toiminnallista kaksikielisyyttä voi myös ajatella siten, että lapsi osaa kieliä riittävästi omiin tarkoituksiinsa. Hänellä on taito toimia kahdella eri kielellä ja käyttää näitä kieliä eri tarkoituksiin. (Halme 2011, 92.)

Kaksikielisyyden erilaisia määrittelykeinoja ovat muun muassa kielten omaksumisikä ja -menetelmä, kielten taso, käyttäminen ja samastuminen. Samanaikainen kaksikielisyys tarkoittaa että lapsi on lähes syntymästään lähtien omaksunut kaksi kieltä. Peräkkäinen kaksikielisyys on kolmannen ikävuoden jälkeen alkanut kahden kielen omaksumisen tulos. Alistainen kaksikielisyys tapahtuu 7-12-vuotiaasta ylöspäin. Kaksikielisyyden omaksumisen menetelmä riippuu siitä, omaksutaanko molemmat kielet kotona vai eri ympäristöissä. (Hassinen 2005, 17.) Suurin osa lapsista oppii kielet peräkkäin, eli äidinkielen kotonaan ja toisen kielen päivähoitossa. Tutkimusten mukaan kriittinen vaihe on 1-2 -ikävuoden aikana. Kieliympäristön vaihtuminen silloin voi olla haitaksi, koska lapsi vasta harjoittelee kielen käyttötarkoituksia. Lapselle tulee puhua molempia kieliä tasapuolisesti vaikeuksien välttämiseksi, ja hänen tulee kuulla ympäristössään riittävästi rikasta kieltä. (Halme & Vataja 2011, 14-15.)

Kaksikieliseksi kasvaminen on dynaaminen prosessi, jossa lapset omaksuvat kaksi kieltä kommunikoidessaan kahden kielen ja kulttuurin edustajien kanssa. Kaksi- ja monikielisyys kehittyy puhumalla ja elämällä monikielisessä ympäristössä. (Hassinen

2005, 13.) Usein syntymästä asti kahdelle kielelle altistuneet lapset oppivat uusia sanoja yhtä aikaa molemmilla kielillä, mutta on tapauksia joissa lapsi oppii toisen kielen sanoja vasta opittuaan ne kotikielellään. Hän oppii sanoja samalla tavalla kuin toista kieltä opiskelevat koululaiset, jotka oppivat toisen kielen suodattamalla sen äidinkielen läpi. Kaksikielisen lapsen sanastossa voi olla suuria vaihteluita kielten välillä. Hän voi esimerkiksi osata paljon urheilusanastoa kotikielellään, mutta ei valtakielellä. (Zurer Pearson 2012, 383.)

Kielen kehitys etenee kaksikielisellä lapsella yleensä samanlaisesti kuin yksikielisellä lapsella, mutta vauhti saattaa vaihdella. Sekä yksi- että kaksikieliset lapset saavuttavat kielen kehityksen virstanpylväitä eri aikaan. Kun kaksikielisellä lapsella huomataan viitteitä kielellisestä erityisvaikeudesta, tulee muistaa että kielellisten ja kommunikaatioon liittyvien vaikeuksien ei ole todistettu johtuvan kaksikielisyydestä. Yksi- ja kaksikielisistä noin yhtä suurella osalla lapsia on kielellisiä erityisvaikeuksia, ja vaikeudet tulevat esiin molemmissa kielissä. Kaksikielisen lapsen kielen kehityksen arviointi on haastavaa, sillä kaksikielisyydestä on edelleen rajallinen määrä tutkimuksia ja sen tutkijoita. (Sheridan 2008, 72-73.)

Päivähoidossa näkyvä luonnollinen ilmiö on esimerkiksi se, että pitkän loman jälkeen äidinkieli voi vahvistua ja suomi unohtua. Kaksikielisyyden kannalta on tärkeää, että äidinkieli on vahvistunut ja lapsi on päässyt kokeilemaan sitä uusissa tilanteissa. Suomen kieli palautuu melko nopeasti. (Halme & Vataja 2011, 14-15.) Samalla kun päivähoidossa edistetään maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen omaksumista, vanhemmille kerrotaan lapsen oman äidinkielen kehittämisen merkityksestä ja keinoista. Näin luodaan pohjaa toiminnalliselle kaksikielisyydelle. (Turun varhaiskasvatusuunnitelma 2016.)

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

5.1 Kehittämishankkeen eteneminen

Kehittämishanke lähti liikkeelle aiheen valinnasta ja opinnäytetyösuunnitelman tekemisestä. Aihetta valitessani otin huomioon omat kiinnostukseni, aiemmat kokemukseni ja työelämän tämän hetkiset tarpeet. Näiden perusteella kehittämishankkeeksi muodostui maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukeminen. Tein toimeksiantosuunnitelman Kotkankadun päiväkodin kanssa syyskuussa 2016, jolloin kävimme päiväkodin johtajan kanssa alustavaa opinnäytetyösuunnitelmaa läpi. Kehittämishanke eteni lineaarisen mallin mukaisesti. Lineaarisessa mallissa lähdetään työskentelemään tavoitteen määrittelyllä ja kehittämistehtävän suunnittelulla, josta edetään prosessin toteuttamiseen ja lopulta päättämiseen ja arviointiin. (Salonen 2013, 15.)

Keskustelin Kotkankadun päiväkodin johtajan kanssa ennen kehittämishankkeeseen liittyvän harjoittelun alkamista. Sain tietää suorittavani harjoitteluni Punatulkut-ryhmässä, jossa oli 14 1-4-vuotiaista lasta. Noin puolet heistä oli maahanmuuttajataustaisia, ja heidän kotikielensä oli muu kuin suomi. Puolet näistä maahanmuuttajataustaisista lapsista oli noin 1-2-vuotiaita ja puolet 3-vuotiaita, mutta joukossa oli myös yksi 4-vuotias. Kysyin päiväkodin johtajalta lapsiryhmän toiveista ja tarpeista opinnäytetyöhöni liittyen. Halusin että tuotoksesta tulee mahdollisimman hyödyllinen lapsille ja toimeksiantajalle. Hän toivoi, että tuotoksesta tulisi mahdollisimman konkreettinen ja innostava, jotta se on helppo ottaa lapsiryhmässä käyttöön. Tavoitteekseni muodostui selkeän ja helppokäyttöisen menetelmäkansion tekeminen. Kansion tarkoituksena on toimia työvälineenä lapsiryhmän arjessa ja materiaalin tukea lapsen kielellistä kehitystä.

Muodostaessani tietoperustaa perehdyin huolellisesti eri lähteistä hankittuun teorial tietoon. Käytin tiedonhaussa apuna Turun kaupungin kirjastoja ja internetin eri tietokantoja ja nettisivuja. Tutustuin myös muutamaan aiemmin valmistuneeseen opinnäytetyöhön, jotka oli ladattu Theseus-tietokantaan. Luin sekä ajankohtaisia artikkeleita että uutisia aiheesta saadakseni paremman kuvan varhaiskasvatuksen tilanteesta liittyen maahanmuuttajataustaisiin lapsiin ja erityisesti heidän kielen kehityksensä haasteisiin. Tietoperusta muotoutui menetelmäkirjallisuutta käyttäen koko hankkeen ajan.

Suunnittelun jälkeen siirryin kentälle syventävien ammattiopintojen harjoitteluni alkaessa marraskuussa 2016. Kentälle siirtyminen tapahtuu yleensä nopeasti suunnitteluvaiheen jälkeen, jolloin toimijoiden kanssa käydään lähinnä suunnitelma vielä kerran läpi ennen käytännön toteutukseen siirtymistä. Käytännön toteutus eli työstövaihe on kehittämishankkeen vaiheista varmasti kaikista vaativin sekä ajallisesti pisin, mutta äärimmäisen tärkeä ammatillisen kasvun ja oppimisen kannalta. Työstövaiheessa työskennellään yhdessä kohti sovittua päämäärää ja tuotosta. (Salonen 2013, 17-18.)

Punatulkut-ryhmässä työskentelee yksi lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa. Kehittämishankkeen aikana keskustelin heidän kanssaan lapsiryhmän tarpeista ja sain kuulla erilaisia näkemyksiä ja kokemuksia maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskentelystä. Kirjoitin heidän ajatuksiaan ylös ja otin ne huomioon kehittämishankkeen edetessä. Tuotoksesta puhuessamme esiin nousi usein kuvakortit ja niiden monipuolisempi käyttö. Tartuin tähän ajatukseen ja tein menetelmäkansion lisäksi kuvakortteja erilaisiin tilanteisiin ja eri tilojen kuvittamista varten.

Osa työntekijöistä koki myös tukiviittomien käytön tarpeelliseksi. Kävin viittomakommunikaatiomenetelmän perusteet –kurssin harjoitteluni aikana, ja käytin oppimiani tukiviittomia harjoittelussa. Myös yksi ryhmän työntekijöistä osasi tukiviittomia, ja huomasin että niiden käyttö keskittyi melko usein ruokailutilanteisiin, jolloin niitä käytettiin tiettyjen lasten kanssa. Lapset, joiden kanssa tukiviittomia käytettiin, oppivat ne melko nopeasti ja alkoivat käyttää niitä itsekkin. Kyseessä olevat lapset eivät vielä puhuneet paljon, joten tukiviittomien käyttö auttoi heitä tulemaan ymmärretyksi. Tämän kokemuksen ja tukiviittomista lukemani teorian perusteella sisällytin kansioon myös tiiviisti teorialietoa tukiviittomista sekä konkreettisia tukiviittomakuvia ruokailutilanteita varten.

Ryhmän lastentarhanopettaja ehdotti minulle harjoittelun alussa, että voisin käyttää hyödynseni Turun kaupungin päiväkodeille suunnattuja materiaaleja, joita kaupungin päiväkotien työntekijät pääsevät työtietokoneilta katsomaan. Tarkastelin näitä materiaaleja harjoittelun aikana ja valitsin kansioon kaksi leikkiä, joita voi mielestäni hyödyntää pientenkin lasten ryhmässä. Aloin kerätä materiaalia menetelmäkansiota varten kun olin saanut Punatulkujen ryhmästä hyvän kokonaiskuvan ja pystyin työstämään kansiota heidän tarpeidensa ja kokeilevan toimintani pohjalta. Käytin materiaalin valinnan perusteena ammattikirjallisuutta, kokeilevaa toimintaa harjoittelupaikalla ja aiempaa työkokemustani monikulttuuristen lapsiryhmien kanssa.

Kehittämishankkeen aikana pyysin lapsilta suullista palautetta ohjaamieni tuokioiden jälkeen. Sain heiltä palautetta vaihtelevasti. Kun muotoilin kysymykseni yksinkertaisesti, esimerkiksi ”oliko tunnelaulu teistä hyvä vai huono?” sain vastauksia. Jotkut 3- ja 4-vuotiaista lapsista osasivat nimetä suosikkileikkinsä ja –laulunsa vielä tuokion loputtua, mutta välillä heidän huomionsa oli jo suuntautunut tulevien leikkien odottamiseen. Jälkikäteen ajateltuna olisin voinut kokeilla pyytää palautetta vaikka kuvien avulla ja selvittänyt, miten se vaikutti lasten palautteen antamiseen. Lapset olisivat voineet näyttää hymy- tai mutrunaaman kuvaa ilmaistessaan mielipiteitään.

Hankkeen edetessä pyysin suullista palautetta toiminnastani ja ideoistani myös työntekijöiltä, jotta pystyisin tarvittaessa kehittämään ja muuttamaan niitä, ja näkemään asioita eri näkökulmasta. Muistutin ryhmän työntekijöitä siitä, että ottaisin mielelläni vastaan heidän ideoitaan ja kysymyksiään kansiota. Halusin pohtia asioita yhdessä heidän kanssaan, jotta menetelmäkansiota tulisi juuri heidän ryhmälleen räätälöity. Reflektoin myös omaa toimintaani aktiivisesti ja pyrin kehittämään itseäni saadun palautteen perusteella. Tuotosten arviointi tapahtui aivan kehittämishankkeen lopulla, kun esittelin tuotokset Punatulkkujen lastentarhanopettajalle ja osalle Kotkankadun henkilöstöä. Kehittämishankkeen etenemisen aloituksesta arviointiin olen kuvannut seuraavalla sivulla olevassa taulukossa (taulukko 1). Esittelen seuraavissa kappaleissa vielä tarkemmin kehittämishankkeessa käyttämiäni menetelmiä sekä niiden tuotoksina syntyneitä kuvakortteja ja menetelmäkansiota.

Taulukko 1. Kehittämishankkeen eteneminen

Ajankohta	Toimijat	Kehittämismenetelmät	Tuotokset/dokumentoitu materiaali
Ideointi			
7-9/2016	Emmi	Tiedonhankinta, aiheen rajaaminen.	Muistiinpanot, teoriapohjan muotoutuminen.
Suunnittelu ja kenttätöskentelyyn valmistautuminen			
10/2016	Emmi, PK:n johtaja	Dialogi, sähköposti.	Muistiinpanot, toimeksiantosopimus.
Suunnittelu ja organisointi			
11-12/2016	Emmi, harjoittelun ohjaaja	Päiväkotiin tutustuminen, lapsiryhmän havainnointi, dialogisuus.	Muistiinpanot, menetelmäkansion rungon muotoutuminen.
Toteutus			
1-2/2017	Emmi, Punatulkut	Kokeileva toiminta: suunnittelu, toteutus ja arviointi, aineiston kerääminen.	Ohjatut tuokiot ja aamupiirit, aamupiiriseinä, muistiinpanot.
3/2017	Emmi, konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja	Teemahaastattelu, kuvakorttien tekeminen, kansion työstäminen.	Kuvakortit.
Arviointi ja levitys			
4/2017	Emmi, harjoittelun ohjaaja ja muuta henkilöstöä	Menetelmäkansion ja kuvakorttien esittely + palautekysely ja tuotosten viimeistely.	Menetelmäkansio, palautuskyselyt. Kehittämishanke ja molemmat tuotokset valmiita.

5.2 Kehittämismenetelmät

Kehittämishankkeen aikana käytin menetelminä havainnointia, kokeilevaa toimintaa, dokumentointia ja dialogia. Haastattelin myös konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa, jonka alueeseen kuuluu Kotkankadun päiväkotia. Koin nämä menetelmät toimiviksi, mutta jälkikäteen huomasin, että esimerkiksi dokumentoinnin kanssa olisin voinut olla täsmällisempi ja suunnitelmallisempi.

Havainnointi ja dokumentointi

Menetelmäkansion koontia varten tein muun toiminnan ohella havainnoiteja lasten kielellisistä taidoista sekä työntekijöiden tavoista tukea kielellistä kehitystä. Tein ei-strukturoitua havainnointia myös tilanteissa joissa olin sekä aktiivisena että passiivisena jäsenenä. Molemmissa tapauksissa osallistuin toimintaan, mutta en ollut ohjaamassa sitä tai aktiivisesti vaikuttamassa sen kulkuun. Osallistuvassa havainnoinnissa saattaa osoittautua haastavaksi pysyä tutkijan roolissa. (Koivula, Suihko & Tyrväinen 1999, 39. Koivunen & Lehtinen 2015, 56-57.) Tällaisia tilanteita olivat esimerkiksi aamupiirit ja musiikkihetket. Havainnoinnin avulla pystyin näkemään Punatulkujen ryhmädynamiikan, mutta myös yksilöiden välisiä eroja. Kirjoitin vapaamuotoisia muistiinpanoja yleensä vasta tilanteiden jälkeen.

Kehittämishankkeen aikana kirjoitin paljon muistiinpanoja havainnoinnin tulosten lisäksi. Kirjasin ylös omia ajatuksiani toimintahetkien ohjaamisesta, aamupiirin järjestelyistä, ideoita tuotokseeni sekä teorian tietoa eri lähteistä. Käytin muistiinpanoissa pääasiassa ranskalaisia viivoja, mutta tein myös muutaman Mind Mapin, jotka auttoivat minua hahmottamaan esimerkiksi aamupiiriseinän rakentamisen paremmin.

Kokeileva toiminta

Yksi käyttämästäni menetelmästä oli kokeileva toiminta. Pyrin ohjaamaan sellaista toimintaa ja luomaan sellaisia käytäntöjä, jotka tukisivat lasten suomen kielen kehittymistä. Haastattelemani varhaiskasvatuksen erityisopettajaa painotti, että etenkin pienille lapsille on yhtä tärkeää se mitä tehdään kuin se *miten* tehdään. Kun lapselle esimerkiksi luetaan kuvakirjaa, kasvattajan tulee kiinnittää huomiota omaan äänensävyynsä ja eläytymiseensä, eikä vain lukea tarinaa monotonisesti eteenpäin. Kasvattajan tulee olla tietoinen omasta kielenkäytöstään, ja ryhmän aikuisten kesken on hyvä sopia vakiintuneista nimistä päiväkodin ympäristössä. Käytetäänkö esimerkiksi

sanoja nukkarin vai unihuone tai lapasen vai rukkanen? Koska Punatulkkuissa oli pieniä lapsia, 1-3-vuotiaita ja yksi 4-vuotias, koin tärkeimmäksi kielen kehitystä tukeväksi asiaksi hyvän vuorovaikutuksen. Lapsen kielen kehitykseen vaikuttaa vahvasti vuorovaikutus ympäristön kanssa, vaikka hänellä onkin biologinen taipumus oppia kieltä. Niin kutsuttujen perushoidollisten tilanteiden ja siirtymätilanteiden potentiaali kannattaa pitää mielessä. Usein näistä tilanteista yritetään suoriutua mahdollisimman nopeasti, mutta ne tarjoavat hyviä mahdollisuuksia kielen kehittämiseen. Kohdistuessaan huomion aikuiseen, joka sanoittaa omaa tai lapsen tekemistä, lapsen kielellinen ymmärtäminen parane. (Tolonen 2001, 174; Aro & Siiskonen 2014, 189.) Huolehdiin siitä, että vuorovaikuttaessani lapsen kanssa olin hänen tasollaan ja katsoin häntä silmiin. Perushoitotilanteissa, esimerkiksi vessassa tai pukeutumistilanteissa, oli loistavia tilanteita vuorovaikuttaa lapsen kanssa. Tein näin juurikin sanoittamalla omaa toimintaani ja lorutteleamalla lapsen kanssa, varsinkin kun kyse oli vauvoista.

Kokeilevan toimintani pariin kuului myös tukiviittomien käyttö. Puhetta tukevien ja korvaavien keinojen kuten tukiviittomien käyttäminen arjen vuorovaikutustilanteissa nopeuttaa lapsen ymmärtämis- ja ilmaisutaitojen kehitystä. Samalla pystytään varmistamaan toimivan viestintätavan olemassaolo, jos lapsen kielellinen kehitys etenee keskivertoa hitaammin. (Martikainen 2007, 10.) Lapselle viittoessaan kasvattaja usein hidastaa puhettaan ja korostaa avainsanoja, jolloin lapsi kuulee puheen selkeänä ja juuri hänelle osoitettuna. Tämä on tärkeää, jotta lapsi voi ymmärtää puheen sisällön. Puhetta tukevien menetelmien käyttö kehittää myös sanavarastoa, ja viittomat voivat helpottaa lasta palauttamaan oikean sanan mieleen. (Ketonen ym. 2014, 204-205.)

Yksi Punatulkkujen työntekijöistä osasi entuudestaan tukiviittomia, ja käytti niitä valikoidusti lasten kanssa. Ruokaloru viitottiin tukiviittomien avulla, ja muutaman tietyn lapsen kanssa niitä käytettiin enemmän varsinkin ruokailutilanteissa. Kävin viittomakommunikaatiomenetelmän perusteet –kurssin harjoitteluni aikana, ja aloin käyttää tukiviittomia aamupiirin lisäksi ruokailutilanteissa. Tukiviittomat eivät olleet entuudestaan kaikille lapsille tuttuja, mutta pyrin käyttämään ennalta valitsemiani viittomia tavoitteellisesti ja johdonmukaisesti tehdäkseni ne lapsille tutuiksi. Aamupiireissä tukiviittomat tulivat tutuiksi 3-4-vuotiaille lapsille lorujen myötä. Ruokailutilanteissa taas keskityin käyttämään tuttuja tukiviittomia niiden lasten kanssa, jotka selkeästi siitä hyötyivät. Edellä mainituista lapsista kahden kanssa koin tukiviittomien käytön todella onnistuneeksi tavaksi kommunikoida. Kyseessä olevista

lapsista kummankaan kotikieli ei ollut suomi. Yksi ei puhunut melkein lainkaan suomea tai kotikieltään, ja toinen taas osasi erinäisiä sanoja molemmilla kielillä.

Pieni lapsi voi ahdistua huomatessaan ettei hän pysty ilmaisemaan itseään puheen avulla. Puheen apuna voi käyttää erilaisia tukikeinoja, joiden tehtävänä on helpottaa lapsen vuorovaikutusta muiden lasten ja aikuisten kanssa sekä edistää puheen kehitystä. Lapsen ahdistus vähenee, kun hän huomaa pystyvänsä ilmaisemaan asiansa muuten kuin puhumalla. (Ketonen, Launonen, Ikonen, Salmi, Palmroth, Röman & Mattinen 2014, 204-205.) Tukiviittomat auttoivat varsinkin ruokailutilanteissa, kun lapset oppivat viittomaan sanat leipä, maito ja pastilli. Tukiviittomat auttoivat heitä tulemaan ymmärretyksi, ja koen että varsinkin hiljaisempi lapsista hyötyi viittomista. Hän oppi uusia viittomia melko nopeasti, mutta hänellä oli myös käytössään omia viittomia joita hän käytti kotona, ja jotka hän oli itse keksinyt. Opin osan hänen omista viittomistaan ja ohjasin häntä parhaani mukaan yleisten tukiviittomien pariin, koska ajattelin niistä olevan hänelle hyötyä tulevaisuudessakin. Jos hänen puheensa ei alkaisi kehittyä, hän voisi käyttää tukiviittomia myös siirtyessään vanhempien lasten ryhmään, jossa osa aikuisista osaa perustilanteisiin liittyviä tukiviittomia.

Kuvakorttien käyttö nousi esiin useamman kerran harjoittelun aikana ja halusin ottaa ne myös kokeilevan toimintani pariin. Kuvia voi käyttää kommunikaation tukena ilman erityistä opetusta, ja kuvia saa puheterapeutin tai erityisopettajan lisäksi eri nettisivustoilta. Maahanmuuttajataustainen lapsi voi ymmärtää päiväkodin arjen rakenteita ja toimintaa paremmin, kun niitä havainnollistetaan kuvilla. Kuvilla voi jäsentää myös ympäristöä esimerkiksi kuvittamalla esineitä ja niiden käyttötarkoituksia. Myös toimintatuokioiden rakenteita voidaan hahmottaa kuvien avulla. Kun tärkeitä käsitteitä harjoitellaan lapsen kanssa, on tärkeää että sitä tehdään joka päivä tai useamman kerran päivässä. Tärkeitä ovat ainakin käsitteet ajasta, väreistä ja lukumääristä. Värejä ja aikakäsitteitä tulee usein harjoiteltua viikkokalenterissa, jossa jokaisella päivällä on oma värinsä. On myös tärkeää, että käsitteitä opetellaan silloin kun se on ajankohtaista lapselle. (Ketonen ym. 2014, 206-208).

Kuvakortit olivat jo käytössä aamupiirissä, mutta niiden käytöstä haluttiin hieman aktiivisempaa. Aamupiiriä uudistaessamme Punatulkkujen tiimipalaverissa valitsimme uudeksi viikonpäiväloruksi Kaukon kaverit. Sovimme myös, että sain uudistaa aamupiiriseinän ja tehdä viikonpäiville uudet kuvakortit. Askartelin viikonpäiville A4-kokoiset laminoidut pohjat, joissa käytin vakiintuneita viikonpäivien värejä. Väripohjille kiinnitin sinitarralla Kaukon kaverit –loruun liittyvät kuvat. Jokaisena viikonpäivänä

pohjalle kiinnitettiin myös päivän ohjattua toimintaa vastaava kuva, esimerkiksi retkipäivänä kuva metsästä, lelupäivänä kuva leluista ja niin edelleen.

Tammikuussa 2017 aamupiirejä pitäessäni suunnittelin neljä kertaa, joissa päätin panostaa erityisesti kuvakorttien käyttöön. Aamupiirien aikana opetin lapsille uuden viikonpäivälorun ja siihen liittyvät viittomat. Näinä kyseisinä kertoina aamupiiriin osallistuivat vain ryhmän 2-4-vuotiaat lapset ja välillä 2-vuotiaat eivät ollenkaan. Aamupiirien aikana kävimme läpi uutta aamupiiriseinää ja viikonpäiväpohjiin kiinnitettyjä Kaukon kaverit -lorun kuvia. Lapset oppivat lorun todella nopeasti, ja halusivat aamupiiriin ulkopuolellakin luetella taulusta löytyviä kuvia ja rallatella Kaukon kavereita ulkomuistista.

Ohjasin Kim-leikkiä perinteisesti pienten esineiden kanssa, mutta myös kuvakorteilla. Olin ensin ohjannut Kim-leikkiä esineiden kanssa, koska ajattelin osallistuvien 3-4-vuotiaiden hahmottavan ne kuvia paremmin. Kolmannella kerralla käytin kuvakortteja. Esittelin lapselle yhden kuvan kerrallaan ja kysyin, mitä kuvassa heidän mielestään on. Valitsin yksinkertaiset ja mahdollisimman selkeät kuvat, joista ymmärsi mitä kuvassa tapahtui. Kun olimme käyneet kuvat läpi, otin yhden kuvan pois ja lasten piti arvata mikä kuva puuttui. Kim-leikki korttien kanssa tuntui aluksi haastavammalta kuin esineiden kanssa, mutta lapset ymmärsivät silti että kyseessä oli sama leikki. Tätä kautta myös kuvat tulivat tutuiksi, ja kun niitä käytti myöhemmin eri tilanteissa, niiden merkitys oli jo selvillä.

Muiden aamupiirien aikana käytin kuvakortteja muun muassa lorupussin ja tunnekorttien muodossa. Kolmevuotiailta ja ryhmän ainoalta neljävuotiaalta lapselta sain palautetta pitämieni aamupiirien aikana. Ennen tuokion loppumista pyrin kysymään lapsilta, mistä leikistä tai lorusta he olivat pitäneet eniten. Vanhimmista lapsista muutama osasi vastata kysymykseen nimeämällä jonkun laulun tai leikin, mutta huomasin että lapset antoivat palautetta parhaiten kun se tapahtui spontaanisti ilman että sitä kysyttiin. He pitivät erityisesti kun harjoittelimme erilaisia ilmeitä ja tunnetiloja Laulava kynä -kirjan musiikin mukana. Olin ottanut tähän aamupiirituokioon mukaan myös tekemäni tunnekuvakortit, joista pyysin lapsia tunnistamaan eri tunnetiloja. Teimme yhdessä surullisia, vihaisia ja veikeitä ilmeitä ja mietimme näiden sanojen tarkoituksia. Lapset antoivat palautetta ja esittivät toiveita oma-aloitteisesti ja spontaanisti, ja otin ne aina parhaani mukaan huomioon suunnitellessani seuraavaa aamupiiriä.

5.3 Menetelmäkansio ja kuvakortit

Menetelmäkansio sisältää konkreettista kielen kehitystä tukevaa materiaalia Punatulkujen ryhmän käyttöön. Päiväkodin johtaja toivoi, että kansioista tulisi mahdollisimman helppokäyttöinen ja kiinnostava, ja että se olisi suunnattu pienille lapsille. Sekä tämän toiveen että työntekijöiden kanssa käymieni keskustelujen pohjalta päädyin tekemään Punatulkuille myös uudet kuvakortit.

Olin työskentelyni aikana itsenäinen, ja sain paljon päätösvaltaa tuotosten kehittämisessä. Kysyin kuitenkin usein Punatulkujen työntekijöiltä, millaisia tarpeita heidän ryhmässään on ja kehotin heitä jakamaan ideoitaan. Keskustelin myös Kotkankadun integroidun ryhmän työntekijöiden kanssa ja haastattelin alueen varhaiskasvatuksen erityisopettajaa saadakseni paremman kuvan kielen kehityksen tukemiskeinoista ja niiden käytöstä.

Harjoittelun aikana esiin nousi Turun kaupungin maahanmuuttajataustaisille lapsille suunnatun materiaalin käyttöön ottaminen, kuvakorttien johdonmukaisempi käyttäminen ja mahdollisesti tukiviittomien käyttäminen tiettyjen lasten kanssa tai lapsiryhmän yhteisissä hetkissä kuten aamupiireissä. Kokeilevan toimintani ja ryhmässä käymämme keskusteluiden perusteella valitsin tärkeimmiksi kohteikseni vuorovaikutusta tukevat menetelmät eli kuvakortit ja tukiviittomien alkeet sekä niin kutsutut pikkusadut. Halusin hyödyntää myös Turun kaupungin materiaalia, mutta koska suuri osa niistä oli suunnattu selkeästi vanhemmille lapsille, kansioon valikoitui vain kaksi leikkiä. Näitä leikkejä pystyy mielestäni soveltamaan myös pienten lasten ryhmässä. Halusin tehdä kansioista mahdollisimman monipuolisen, joten tutustuin uusiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja pyrin liittämään menetelmäkansioon kielen kehitystä tukevaa materiaalia eri oppimisen alueilta.

Menetelmäkansiosta tuli konkreettinen kansio, jonka jaoin eri osiin menetelmien perusteella. Kansiossa on sisällysluettelo (ks. Liite 1), joka auttaa löytämään eri menetelmät pääotsikoiden perusteella. Sisältö koostuu teoriasta ja siihen perustuvaan konkreettiseen materiaaliin, kuten peleihin, satuihin ja liikuntaleikkeihin. Vuorovaikutus ja sen laatuun panostaminen, kuvakorttien eri käyttömahdollisuudet, tukiviittomat, sadutus, pöytäteatteri sekä liikunnalliset ja musiikilliset menetelmät löytyvät kansioista. Koska kansio on suunnattu 1-4-vuotiaille lapsille ja keskittyy maahanmuuttajataustaisten

lasten kielen kehityksen tukemiseen, painotin vuorovaikutuksen ja sitä tukevien menetelmien tärkeyttä.

Suurimman osan kansion materiaalista olen testannut käytännössä joko harjoitteluni aikana tai toisessa monikulttuurisessa päiväkodissa aikaisemman harjoitteluni aikana. Jokainen lapsiryhmä on erilainen eikä menetelmien toimivuutta voi aina taata, mutta koin tärkeäksi valita sellaisia menetelmiä, joiden olen itse todennut onnistuvan käytännössä. Osa materiaalista on tarkoitettu koko ryhmän kanssa toteutettavaksi ja osa pienryhmille tai kasvattajan ja lapsen välisiin kahdenkeskisiin hetkiin.

Jokaisen menetelmän yhteydessä on tiiviisti sitä avaavaa teoriaa sekä konkreettinen esimerkki menetelmän käytöstä. Esimerkiksi sadut ja kirjavinkit –otsikon alta löytyy teoriatietoa lukemisen merkityksestä lapsen kokonaisvaltaiselle ja etenkin kielen kehitykselle. Teorian ohessa on myös lastenkirjallisuuden tutkija Päivi Heikkilä-Halttusen laatima kirjalista, jossa on hänen suosittelemiaan kirjoja 0-5-vuotiaille lapsille. Teoriaosuuden jälkeen kansiossa on liitteenä kaksi pikkusatua, Jänis ja kilpikonna (ks. Liite 3) sekä Kolme pukkia (ks. Liite 4). Mukana on myös yksi pöytäteatterisatu, Vaari ja Rukkanen. Kaikkiin edellä mainittuihin satuihin kuuluu laminoidut kuvat tarinan hahmoista sekä niiden käyttöohjeet. Pikkusadut ovat satuja, jotka kasvattaja voi kertoa ulkomuistista tai paperista lukien. Sadut ovat yleensä yksinkertaisia rakenteeltaan ja mahdollisesti selkosuomeksi kirjoitettu, jotta puutteellisen kielitaidon omaavat lapset pystyvät myös seuraamaan niitä. Kasvattaja kiinnittää seinälle hahmojen kuvia niiden esiintyessä tarinassa, ja sadun päättymisen jälkeen kuviin voidaan palata ja niiden avulla voidaan käydä keskustelua.

Kuvakortit-kappaleessa kerrotaan miksi ja miten kuvakortteja kannattaa käyttää, jonka jälkeen kansiossa on kuvitettuja esimerkkejä niiden eri käyttömahdollisuuksista sekä erillisessä paketissa tulevat kuvakortit.

Tutustuin harjoittelun aikana ryhmän olemassaolevaan kuvakorttivalikoimaansa, ja organisoin niitä yhdessä Punatulkkujen työntekijän kanssa. Heitimme pois rikkiäiset ja epäselvät kuvat, ja sovimme että teen heille uudet kuvakortit. Painoin mieleeni minkälaisia kuvakortteja heillä oli ollut aikaisemmin käytössä ja sisällytin samoja kuvia omiin tekeleisiini. Tulostin ensin korttien värilliset kuvat tukevalle paperille, jonka jälkeen laminoin kuvat ja leikkasin niistä oikeankokoiset. Tein erikseen sekä yhdet suuret että pienehköt kortit. Suuret kuvakortit ovat niin sanotusti yleiskortteja (ks. Liite 5), joita voi käyttää moneen eri tarkoitukseen. Tein ne suurin piirtein samankokoisiksi kuin

aamupiirissä käytetyt kortit, jotta ne voidaan helposti yhdistää sinne. Näiden kuvien avulla pystyy hahmottamaan päiväjärjestyksen (ks. Liite 2) tai kuvittamaan eri tiloja, esimerkiksi ruokailutilan tai vessan. Niiden kanssa voi myös harjoitella asioiden ja tekemisen nimeämistä eri pelien muodossa.

Yleiskorttien lisäksi tein pienempiä kortteja, jotka jaoin leikkikortteihin (ks. Liite 6), tunnekortteihin (ks. Liite 7) ja sääkortteihin. Leikkikortit kuvaavat eri leikkejä, kuten nukke-, auto- ja eläinleikkejä. Valitsin kortteihin sellaisia leikkejä joita olen nähnyt Punatulkkujen ryhmäläisten leikkivän. Näitä kortteja voi käyttää leikinvalintataulussa tai niiden kanssa voi harjoitella eri asioiden ja esineiden nimeämistä. Sääkortit on ensisijaisesti tarkoitettu aamupiiriin, ja niissä kuvataan nimensä mukaan yleisimmät sääilmiöt.

Tunnekortteja voi käyttää tunnetaitojen harjoittelussa ja tunteiden nimeämisessä. Niitä voi soveltaa myös erilaisiin leikkeihin ja peleihin. Käytin tällaisia kuvakortteja harjoittelun aikana aamupiiriä pitäessäni. Yhdistin niiden tarkastelun Laulava kynä –kirjan lauluun nimeltä Miltä näytät sä?. Lauloimme ensin yhdessä laulun ja katsoimme kirjasta löytyviä ilmeiden kuvia, jonka jälkeen tutustuimme vielä kuvakorteissa oleviin tunnetiloihin ja matkimme korteissa olevien hahmojen ilmeitä.

Palautin menetelmäkansion ja kuvakortit Kotkankadun päiväkotiin huhtikuussa 2017. Esittelin kuvakortit Punatulkut-ryhmän lastentarhanopettajalle ja harjoittelun ohjaajalleni sekä muille paikalla oleville työntekijöille. Jätin henkilöstölle myös kirjallisia palautekyselylomakkeita, jotka he saivat täyttää ehtiessään. Koin tämän tavan parhaaksi arviointimenetelmäksi, koska työntekijät saivat valita itselleen sopivan ajankohdan lomakkeen täyttämiseen, eikä heidän tarvinnut huolehtia niiden palauttamisesta, sillä kävin itse hakemassa ne takaisin sovittuna ajankohtana. Palautekyselyn sai täyttää kuka tahansa kortteihin ja menetelmäkansioon tutustunut työntekijä. Ensisijaisesti pyysin kuitenkin palautetta Punatulkkujen työntekijöiltä, sillä kansio oli tehty heidän ryhmälleen.

6 ARVIOINTI JA POHDINTA

6.1 Arviointi

Maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen kehitys oli kehittämishankkeena ajankohtainen ja suurilta osin työelämälähtöinen. Minulla oli aiheen idea valmiina, mutta Kotkankadun päiväkodin johtaja otti minuun yhteyttä ajatellessaan sen olevan juuri sopiva heidän Punatulkut-ryhmälleen. Palautin hankkeen aikana syntyneet tuotokset eli menetelmäkansion ja kuvakortit Kotkankadulle huhtikuussa 2017.

Esitellessäni kuvakortit Kotkankadulla sain suullisesti positiivista palautetta paikalla olevilta työntekijöiltä, joita oli muistakin ryhmistä kuin Punatulkuista. Erityisesti kuvien selkeys ja johdonmukaisuus sai kiitosta. Olin kiinnittänyt tähän erityistä huomiota kortteja tehdessäni, joten oli mukavaa kuulla hyvää palautetta. Pidin huolen siitä, että kuvakorteista tuli kestäviä ja esteettisesti miellyttäviä, mutta panostin kuvien valintaan myös selkeyden perusteella – pääasia on kuitenkin, että lapsi hahmottaa mitä kuvassa tapahtuu. Tulostin kuvat värillisinä ja valitsin kuvia, joissa ei ollut liian sekavaa taustaa eikä toisaalta liian paljon eri värejä.

Menetelmäkansiosta keräsin palautetta kyselylomakkeilla. Jätin lomakkeita Kotkankadulle ja sain vastauksia Punatulkujen työntekijöiltä, mutten muulta henkilöstöltä. Positiivista palautetta sain kansion ulko- ja kieliasusta. Kansiota kutsuttiin selkeäksi ja siistiksi, ja tekstin ja kuvien suhdetta pidettiin hyvänä. Ajanhallinnallisten ongelmien ja menetelmäkansion ehkä vähän yllättävänkin työläisyyden takia en ehtinyt panostamaan ulkoasuun niin paljon kuin olisin halunnut, mutta muotoilin tekstistä parhaani mukaan selkeää ja helppolukuista. Olisin halunnut jakaa sisältöä vielä selkeämmin ja asetella kuvat paremmin.

Kehittävänä palautteena mainittiin, että kansiossa olisi voinut olla enemmän esimerkkisatuja, -lauluja ja -loruja. Tarkastellessani nyt kansiota kokonaisuutena, satuja olisi minunkin mielestäni voinut olla enemmän. Mukana oli lista eri-ikäisille lapsille suositelluista lastenkirjoista, mutta vain kolme konkreettista satua. Laulujen kanssa törmäsin ongelmiin tekijänoikeuksien kanssa, minkä takia kansio sisältää niin vähän musiikillisia menetelmiä. Laulunsanojen julkaisua varten tekijältä olisi täytynyt saada lupa laulun julkaisuun ja mahdollisesti maksaa korvaus. Satuesimerkit olivat vanhoista kansansaduista, joiden tekijänoikeudet eivät ymmärtääkseni enää ole tiedossa, joten

käyttäminen on luvallista. Jälkikäteen ajateltuna olisin toki voinut lisätä kansioon esimerkiksi vinkkilistan hyvistä cd-levyistä tai lastenlaulukirjoista.

Sadutuksen, satuhieronnan ja Kim-leikin ajateltiin palautteen perusteella olevan haastavia vasta suomea oppivalle lapselle. Olisin voinut perustella nämä valintani kertomalla ommista kokemuksistani. Olen aikaisemmassa harjoittelupaikassani esimerkiksi saduttanut ja satuhieronut 3-vuotiaita monikielisiä lapsia. Sadutukseen osallistuvien kielitaito vaihteli, mutta kuvaa virikkeenä käyttäen sadutin myös lapsia joiden kielitaito oli hyvin rajallinen ja jotka muodostivat lähinnä kahden sanan virkkeitä. Sadutuksessa ei kuitenkaan ole tavoitteena kirjoittaa pitkää ja eheää tarinaa, vaan osoittaa lapselle, että hänen ajatuksistaan ollaan oikeasti kiinnostuneita ja rohkaista häntä käyttämään kieltä. Satuhieronta taas tuo lapselle turvaa ja tukee tämän vuorovaikutustaitoja, vaikka tämä ei vielä osaisikaan kieltä. Kim-leikkiä taas ohjasin Punatulkkujen 3-4-vuotiaille lapsille useamman kerran, ja suuri osa sekä ymmärsi että piti leikistä. Ymmärrän, että menetelmät saattavat tuntua haastavilta, mutta jos ryhmällä riittää resursseja, suosittelen kokeilemaan näitäkin menetelmiä rohkeasti.

Palautteessa sanottiin myös, että jotkin menetelmistä esiteltiin ehkä vähän pintapuolisesti. Pohdin itse samaa, kun palasin menelmäkansion pariin vähän sen valmistumisen jälkeen. Olisin voinut keskittyä vain muutamaankin menetelmään ja avata niitä syvällisemmin. Kansiota olisi ehkä tullut tällä tavalla hieman johdonmukaisempi. Nyt yritin löytää kansioon menetelmiä tukea kielen kehitystä useammalta oppimisen alueelta, jotka on lueteltu uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016). Olisin voinut esimerkiksi keskittyä vain vuorovaikutusta tukeviin menetelmiin ja satuihin. Pystyn kuitenkin perustelemaan jokaisen menetelmän ja leikin valinnan oman kokemukseni ja teorian perusteella, joten siinä mielessä olen tyytyväinen omiin valintoihini.

Kansiota pidettiin kokonaisuudessaan monipuolisena ja miellyttävänä lukea, ja erityisesti satuihin liittyvistä kuvista pidettiin. Tuotokset jäivät Kotkankadulle, mutta mielestäni kansio on melko hyvin sovellettavissa erilaisten lapsiryhmien käyttöön, eikä ainoastaan monikulttuuriin ryhmiin. Menetelmät sopivat kaikista taustoista tulevien lasten suomen kielen kehityksen tukemiseen. Monia menetelmiä voi käyttää ryhmissä, pienryhmissä tai lapsen kanssa kahdestaan. Samaten peleistä voi tehdä haasteellisempia pienillä muutoksilla tai niitä voi toisaalta myös helpottaa.

Kansiosta voi aluksi valita käyttöön muutamankin menetelmistä ja katsoa miten ne toimivat päiväkodin arjessa ja tukevat lasten kielen kehitystä. Jos valitut menetelmät tuntuvat

toimivilta, niitä voi lähteä syventämään ja käyttämään entistä monimuotoisemmin. Esimerkiksi kuvakortit on helppo lisätä lähes jokaiseen päivän tilanteeseen. Niitä voi käyttää tilojen kuvittamisessa, erilaisissa leikeissä ja peleissä tai suoraan kommunikaation apuvälineenä. Kansio on tehty sellaiseen muotoon, että sinne on myös helppo listätä materiaalia itse. Materiaalia voi lisätä tarpeen mukaan teemoittain vaikka vuodenaikojen tai juhlapyhien perusteella.

6.2 Pohdintaa prosessista

Nyt tarkastellessani kehittämishanketta huomaa, että monia asioita olisi kannattanut tehdä toisin. Jos aloittaisin hankkeen nyt, keräisin kirjallisesti Punatulkkujen työntekijöiden toiveita ja ajatuksia kehittämishankkeesta heti alussa. Näihin toiveisiin ja ajatuksiin voitaisiin palata puolivälissä ja niitä voitaisiin yhdessä muokata realistisemmiksi ja tarpeenmukaisemmiksi. Pyrkisin myös keskustelemaan hankkeesta tasapuolisemmin kaikkien Punatulkkujen työntekijöiden kanssa. Nyt keskustelin paljon tietyistä asioista vain tietyn työntekijän kanssa ja heillä saattoi olla hajanainen kuva kehittämishankkeen etenemisestä. Päiväkodin kiireisen arjen takia mahdollisuudet puhua kaikkien kanssa yhtä aikaa olivat rajalliset, mutta keskustelut olisi voinut vaikka pitää tiimipalaverien yhteydessä.

Hanketta työstäessäni pidin huolta että noudatin toimeksiantosopimusta ja hyvää ammattietiikkaa. Kehittämishankkeen alkaessa esittelin itseni kaikille lasten vanhemmille, mutta olisin voinut laittaa esimerkiksi eteisen taululle oman kuvani sekä lyhyen esittelytekstin hankkeesta ja itsestäni. Näin kuvan olisivat nähneet myös muut lasten hakijat, joita en välttämättä tavannut, ja vanhemmat olisivat myös olleet tietoisempia kehityshankkeesta.

Reflektoin omaa toimintaani ja pyrin koko ajan kehittymään ja oppimaan uutta. Kohtelin lapsia tasa-arvoisesti ja kohtasin jokaisen ainutlaatuisena yksilönä. Hankkeen aikana käytin erilaisia menetelmiä kehittämishankkeen tavoitteen toteuttamiseksi. Suunnittelin toimintaani hyvin etukäteen, ja toiminnan jälkeen reflektoin tuokioiden onnistumista ja tein sen pohjalta uusia suunnitelmia. Jälkikäteen ajateltuna olisin voinut aktiivisemmin pyytää Punatulkkujen työntekijöiltä palautetta ja mielipiteitä omasta toiminnastani. Näin kehittämishankkeesta olisi saatu taas hieman yhteisöllisempää.

Vaikka sainkin kaikki tuotokset palautettua ajallaan, olisin voinut suunnitella ajankäyttöäni paremmin. Kuvakorttien ja menetelmäkansion muokkaamisessa meni yllättävän paljon aikaa. Ihanteellisessa tilanteessa olisin voinut jättää ne valmiina pariksi viikoksi Punatulkkujen käyttöön ja sitten vasta kerätä palautteen ja vielä täydentää kansiota palautteen perusteella ennen hankkeen päättymistä.

Koen kehittyneeni harjoittelun aikana monella tapaa, ja osaan tarkastella asioita entistä paremmin eri näkökulmista. Varhaiskasvatuksessa toiminnan suunnittelussa tulee ottaa hyvin monta asiaa huomioon, ja välillä resurssipula tai arjen hektisyys rajoittavat toiminnan toteuttamista. Olen eri tavalla tietoinen omasta kielenkäytöstäni ja kielen läsnäolosta kaikissa arjen tilanteissa. Opin kehittämishankkeen aikana käyttämään kuvakortteja ja tukiviittomia kommunikaation tukena. Haluan tulevaisuudessakin kehittää ja löytää eri menetelmiä lasten suomen kielen kehityksen tukemiseen. Aion myös varmasti hyödyntää omia tuotoksiani työelämässä valmistumisen jälkeen. Kehittämishanke oli kokemuksena monella tapaa hyödyllinen, ja sain uusia eväitä työelämää varten.

LÄHTEET

- Adenius-Jokivuori, M. 2004. Kielen ja kommunikaation kehityksen tukeminen. Teoksessa: Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.
- Ahonen, T.; Määttä, S.; Meronen, A. & Lyytinen, P. 2014. Kielenkehityksen vaikeudet. Teoksessa: Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alijoki, E. 1998. Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Helsinki: Kirjayhtymä oy.
- Aro, T. & Siiskonen, T. 2014. Millaista on hyvä tuki? Teoksessa: Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Bavin, E L. (toim.) 2012. The Cambridge handbook of child language. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bruun, U-B. 1981. Växa – utvecklas 1. Från födelsen till skolstarten. Esselte Studium.
- Dalli, C.; White, E.; Rockel, J.; Duhn, I.; Buchanan, E.; Davidson, S.; Ganly, S.; Kus, L. & Wang, B. 2011. Quality early childhood education for under-two-year-olds: What should it look like? A literature review. Report to the Ministry of Education. New Zealand: Ministry of Education. Viitattu 8.1.2017 https://www.educationcounts.govt.nz/publications/ECE/Quality_ECE_for_under-two-year-olds/965_QualityECE_Web-22032011.pdf.
- Hakala, J T. 2004. Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Hakamo, M-L. 2011. Puhekuolia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Helsinki: Lasten keskus.
- Halme, K. 2011. Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Teoksessa: Nurmilaakso, N. & Välimäki, A-L. 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Hassinen, S. 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Heikkilä-Halttunen, P. 2015. Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hännikäinen, M. & Rasku-Puttonen, H. 2001. Piaget'n ja Vygotskin merkitys varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Karila, K., Kinon, J. & Virtanen, J. 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2016. Opinnäytetyön raportointi. Viitattu 15.10.2016 <https://oppimateriaalit.jamk.fi/raportointiohje/tag/toiminnallinen-opinnaytetyo/>.
- Ketonen, R.; Launonen, K.; Ikonen, A.; Salmi, P.; Palmroth, A.; Röman, M. & Mattinen, A. 2014. Kieli ja viestintä. Teoksessa: Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kivijärvi, T. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koivula, U-M., Suihko, K. & Tyrväinen, J. 1999. Pirkanmaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja C. Oppimateriaalit. Nro1. Mission: Possible. Opas opinnäytteen tekijälle. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Korhonen, T. 2004. Lapsen neuropsykologinen kehitys. Teoksessa: Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.

Korpilahti, P. 2007. Lapsen monet reitit kaksikieliseksi – haasteita ja mahdollisuuksia. Teoksessa: Lomama, S. (toim.) 2007. Oma kieli kullakin kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 12.6.2016
http://www.oph.fi/download/46930_OPH_oma_kieli_03092007_www_lock.pdf.

Laakso, M-L. 2014. Esikielellinen vuorovaikutus ja viestintä. Teoksessa: Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Langford, P E. 2005. Vygotsky's developmental and educational psychology. East Sussex: Psychology Press.

Lyytinen, P. 2014. Kielenkehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa: Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Martikainen, K. Vuorotellen. Opas vuorovaikutukseen ja kielen kehityksen alkuvaiheisiin. 2007. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://papunet.net/fileadmin/muut/Esitteet/Vuorotellen.pdf>.

MML 2017. Oppiminen ja älyllinen kehitys. Viitattu 1.4.2017
http://www.mml.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/3_4-vuotias/oppiminen/.

Moniku. 2005-2007. Monikulttuurinen kasvatus. Pääkaupunkiseudun toimintamalli. Työmenetelmiä. Helsinki: Paintek.

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Viitattu 3.3.2017
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Pesäpuu ry. 2010. Viitattu 20.9.2016 www.pesapuu.fi/evaskori/.

Rasinkangas, J. 2014. Maahanmuuttajien asumisen keskittyminen Turussa. Tutkimuskatsauksia 3/2014. Turku: Turun kaupungin konsernihallinto. Viitattu 2.5.2016
https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimuskatsauksia_2014-3.pdf.

Reunamo, J. & Salomaa, P. 2014. Kielellisen kehityksen tukeminen. Teoksessa: Reunamo, J. (toim.) 2014. Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Romaine, S. 2012. Bilingual language development. Teoksessa: Barret, M. (toim.) 2001. The development of language. Studies in developmental psychology. East Sussex: Psychology Press.

Saari, T. Kuvat ja tukiviittomat vauhdittavat kielen kehitystä. Kielipolku. Puheen- ja kielenkehityksen erikoislehti. 3/2013, 9-10. Turku: Aivoliitto ry. Saatavilla sähköisesti osoitteesta: http://www.subjectaid.fi/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=0654eaa1-bc8b-4fb6-a2d2-9bd87c024518&FileName=Kielipolku+3_13+nettiin.pdf.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Sarmavuori, K. 1982. Lasten kielen oppiminen. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.

Sheridan, M D. 2008. From birth to five years. Children's developmental progress. Kolmas uudistettu painos. Lontoo: Routledge.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:62. Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön kehittämisjaosto. 2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P17>.

Suvanto, A. & Mäkinen, L. 2011. Lasten kerrontataitojen kehitys. Teoksessa: Loukusa, S. & Paavola, L. (toim.) 2011. Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt.

Tilastokeskus 2015. Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 28.3.2017 <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa>.

Tilastokeskus 2016. Viitattu 28.3.2017 http://pxnet2.stat.fi/explorer/Maahanmuuttajat_2016/kuntakartta.html#_ga=1.109153101.972812346.1491372339.

Tilastokeskus 2017. Viitattu 15.10.2016 http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html.

Tolonen, K. 2001. Lapsen varhaisen kielenkehityksen tukeminen. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. 2001. Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. 1. painos. Helsinki: WSOY.

Turun varhaiskasvatussuunnitelma 2013. Viitattu 20.9.2016. Saatavilla sähköisesti osoitteessa http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turun_varhaiskasvatussuunnitelma_2013.pdf.

Varhaiskasvatustilastointilaki 1973/36. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>.

Vygotski, S L. 1982. Ajattelu ja kieli. Espoo: Weilin+Göös.

Zurer Pearson, B. 2012. Children with two languages. Teoksessa: Bavin, E L. (toim.) 2012. The Cambridge handbook of child language. Cambridge: Cambridge University Press.

Sisältö

Vuorovaikutus.....	3
Kuvakortit.....	5
Tukiviittomat.....	9
Sadut ja kirjavinkit.....	14
Pikkusadut ja pöytäteatteri.....	16
Sadutus.....	20
Satuhieronta.....	21
Liikunta ja musiikki.....	26
Lähteet.....	32

Liite 1. Kevätaurinko

Liite 2. Kenen tavarat?

Päiväjärjestys

Kuvilla voi jäsentää päivän kulkua ja näin auttaa lasta ennakoimaan tilanteita ja kokemaan olonsa turvallisiksi. Kuvien avulla voi tehdä yksityiskohtaisen tai yleisen päiväjärjestyksen, jota katsomalla lapset tietävät mitä seuraavaksi tapahtuu.

Päiväjärjestyksen kuvat voi järjestää esimerkiksi vasemmalta oikealle tai ylhäältä alas. Kun yksi päivän tilanteista on ohi, kuvan voi kääntää väärinpäin. Vaihtoehtoisesti käynnissä olevan tilanteen voi merkitä vaikka siirrettävällä nuolella tai muulla kuvalla.

Esimerkki yleisestä päiväjärjestyksestä kuvan osoittamalla tavalla:

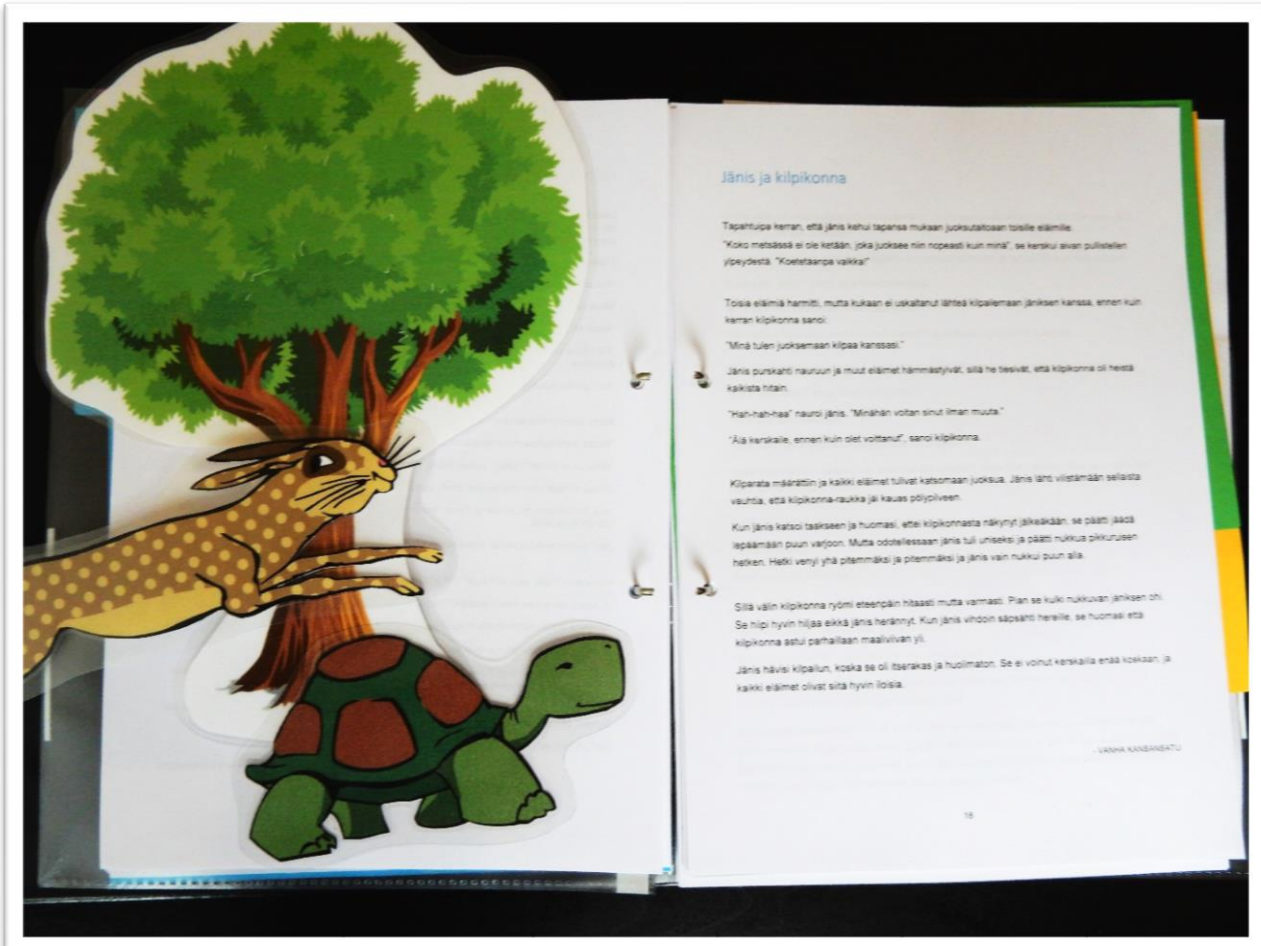
1. Aamupala
2. Aamupiiri
3. Liikuntatuokio
4. Ulkoilu
5. Ruokailu
6. Päiväunet
7. Välipala
8. Vapaata leikkiä
9. Ulkoilu

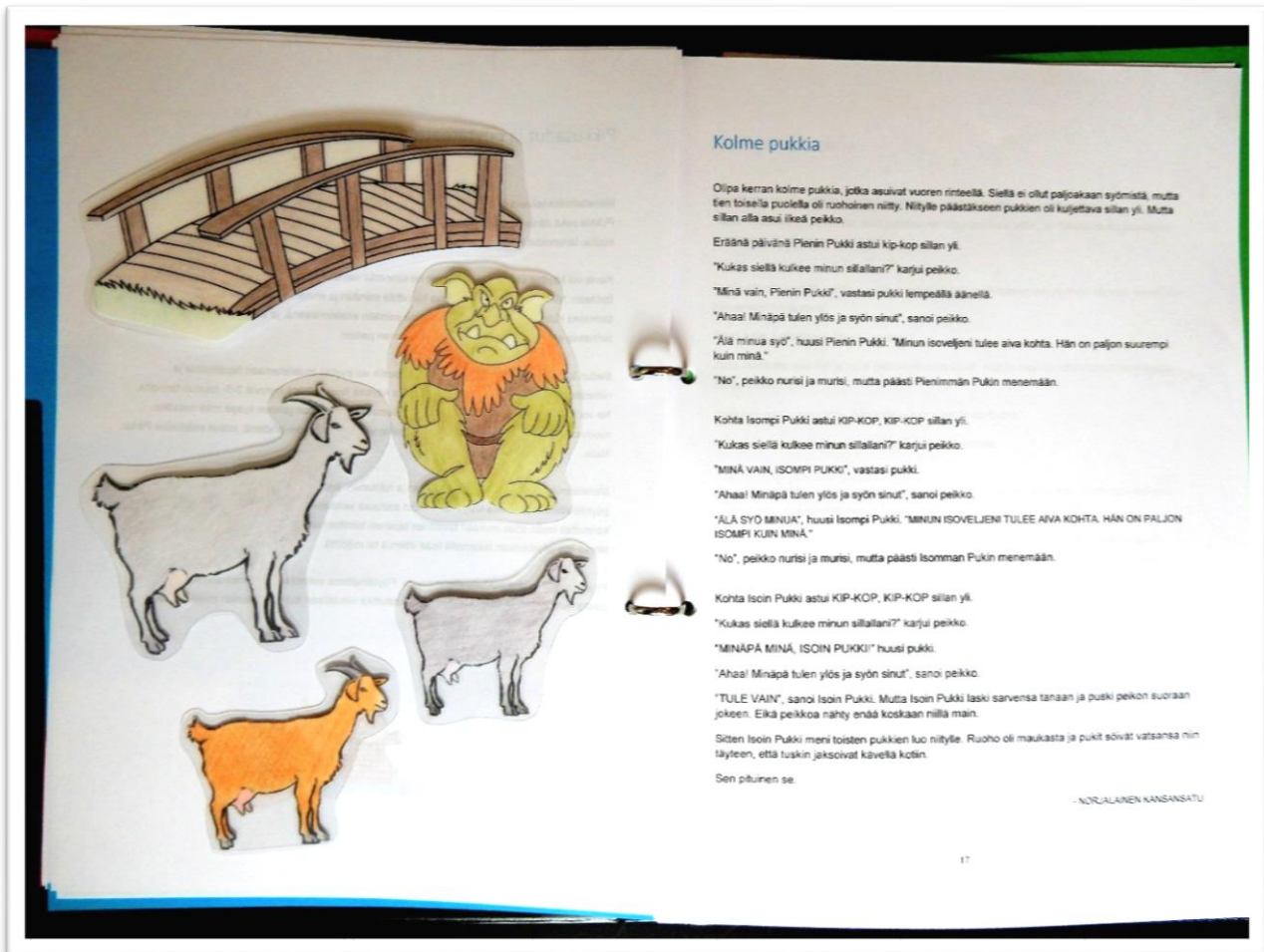
Vastaavanlaisella strukturoinnilla voi myös päiväjärjestyksen lisäksi esittää jonkun tietyn tilanteen rakenteen. Kuvien avulla voi hahmottaa esimerkiksi askartelu- tai wc-tilanteen rakenteen.

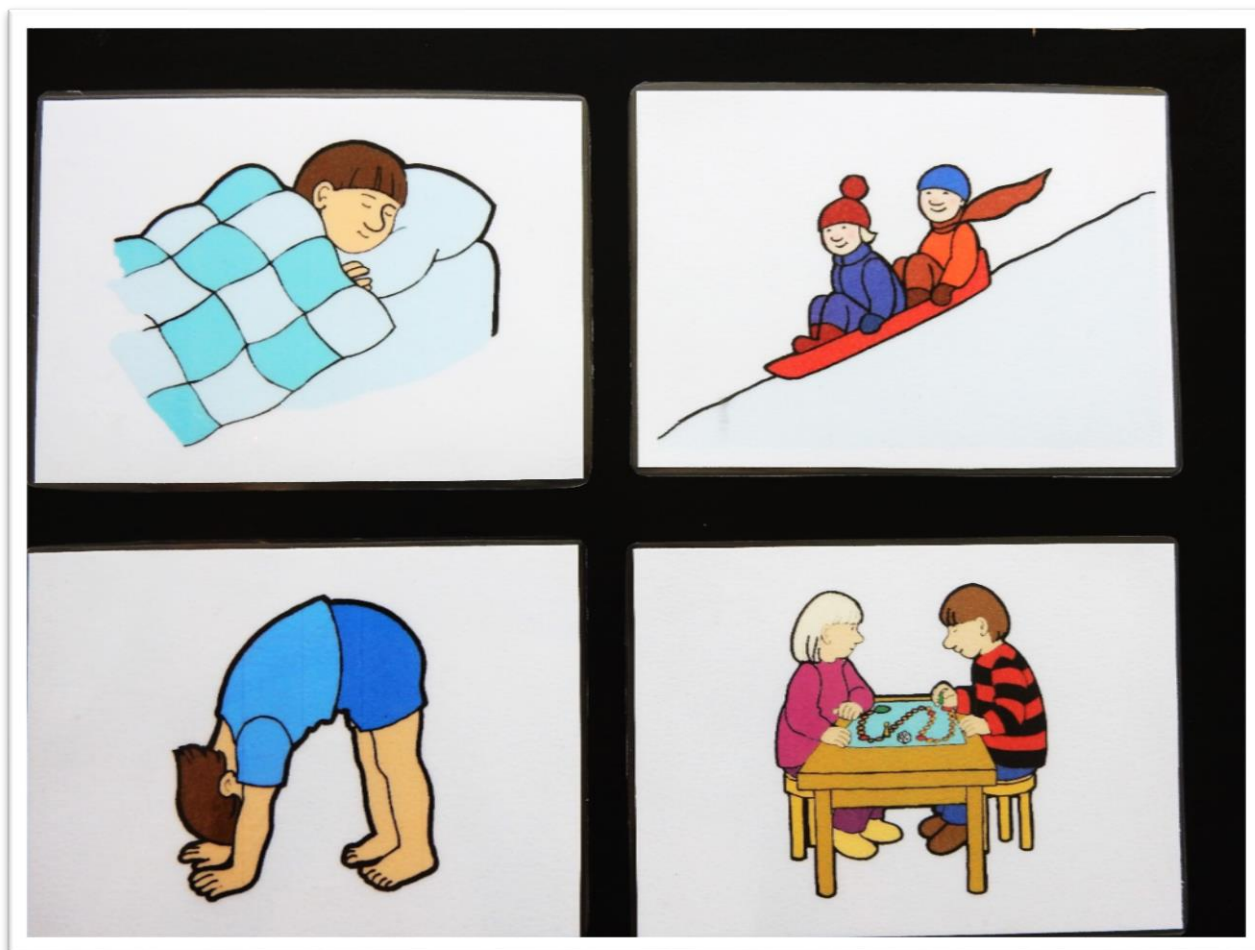
Jänis ja kilpikonna

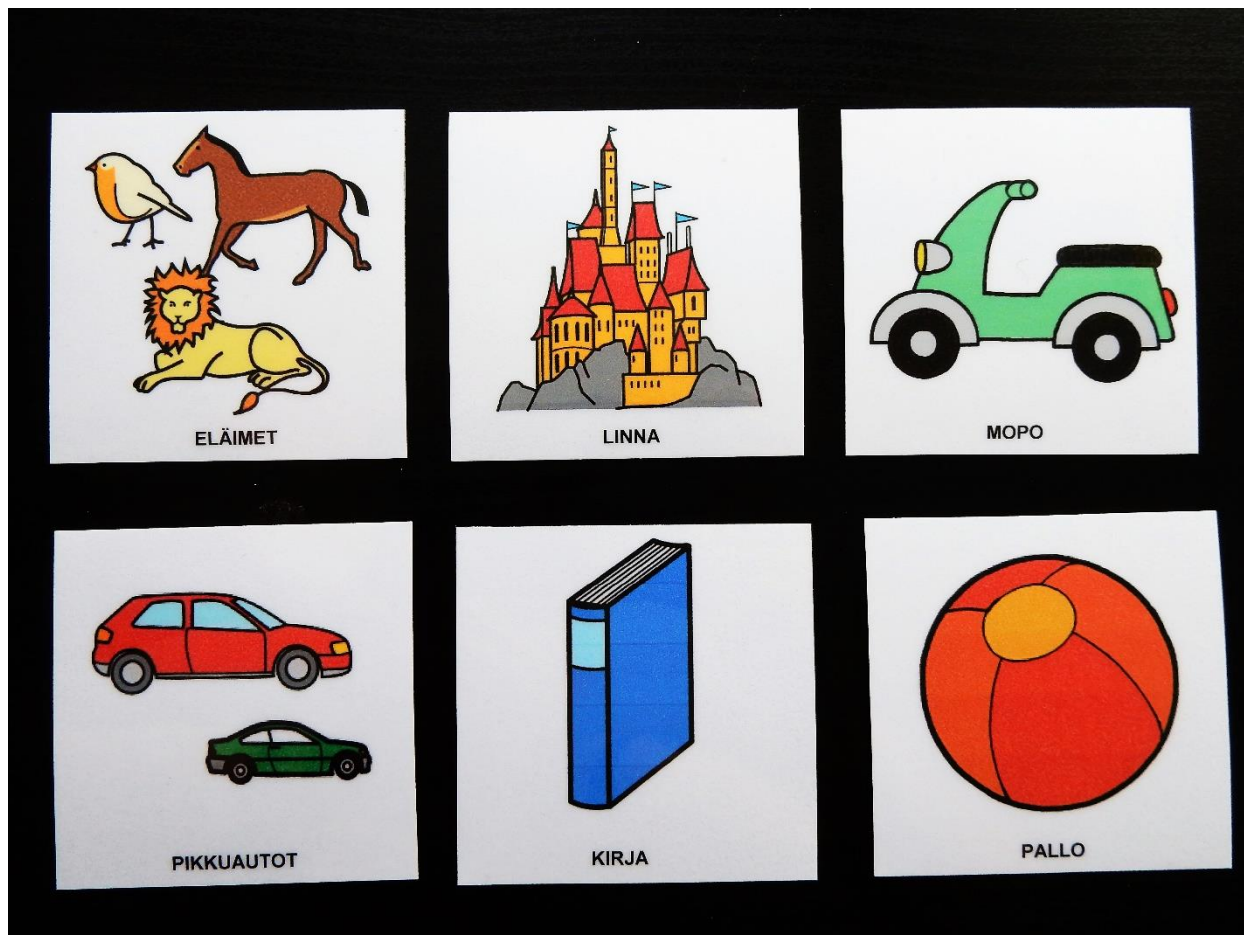
Kolme pukkia

Esimerkki yleiskuvista

Esimerkki leikkikuvista

Esimerkki tunnekuvista

